

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการยกระดับคุณภาพด้านการอ่าน การเขียน และ
คิดวิเคราะห์ของนักเรียนในระดับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้รูปแบบ CIPPIEST ครั้งนี้
ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยขอแนะนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การอ่าน การเขียนและการคิดวิเคราะห์

1.1 การอ่าน

1.1.1 ความหมายของการอ่าน

1.1.2 ความสำคัญของการอ่าน

1.1.3 จุดมุ่งหมายของการอ่าน

1.1.4 ประเภทของการอ่าน

1.1.5 การส่งเสริมการอ่าน

1.2 การเขียน

1.2.1 ความหมายของการเขียน

1.2.2 ความสำคัญของการเขียน

1.2.3 จุดมุ่งหมายของการเขียน

1.2.4 ประเภทของการเขียน

1.2.5 การส่งเสริมการเขียน

1.3 การคิดวิเคราะห์

1.3.1 ความหมายของการคิดวิเคราะห์

1.3.2 องค์ประกอบของการคิดวิเคราะห์

1.3.3 ประโยชน์ของการคิดวิเคราะห์

1.3.4 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์

1.3.5 การวัดและประเมินผลความสามารถในการคิดวิเคราะห์

1.3.6 การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์

2. โครงการยกระดับการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ของนักเรียนในระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

3. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

3.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

- 3.2 จุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการ
- 3.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ
- 3.4 ทฤษฎีการประเมินโครงการ
- 3.5 รูปแบบการประเมิน CIPPIEST
- 4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในประเทศ

การอ่าน การเขียนและการคิดวิเคราะห์

การอ่าน

1. ความหมายของการอ่าน

ผจงวาด พูลแก้ว (2547 : 79) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่าเป็นการแปลความหมายของตัวอักษร เครื่องหมาย สัญลักษณ์ เครื่องสื่อความหมายต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่ตาออกมาเป็นความคิด ความเข้าใจเชิงสื่อสาร แล้วผู้อ่านสามารถนำความคิด ความเข้าใจนั้น ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ต่อไป

วรรณิ โสมประยูร (2553 : 128) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็นกระบวนการทางสมองที่ต้องใช้สายตาสัมผัสอักษรหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ รับรู้และเข้าใจความหมายของคำหรือสัญลักษณ์ โดยออกมาเป็นความหมายที่ใช้สื่อความคิดและความรู้ ระหว่าง ผู้เขียนกับผู้อ่านให้เข้าใจตรงกัน และผู้อ่านสามารถนำเอาความหมายนั้น ๆ ใช้ให้เป็นประโยชน์

ราชบัณฑิตยสถาน (2554 : 900) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า ก. ว่าตามตัวหนังสือ ถ้าออกเสียงด้วย เรียกว่า อ่านออกเสียง, ถ้าไม่ต้องออกเสียง เรียกว่า อ่านในใจ สังเกตหรือพิจารณา เพื่อให้เข้าใจ เช่น อ่านสีหน้า อ่านริมฝีปาก อ่านดีความ เช่น อ่านรหัส อ่านลายแทงคิด, นับ (ไทยเดิม)

แอโรสมิท (Arrowsmith. 1972 : 35; อ้างถึงใน วรรณิ โสมประยูร. 2553 : 128) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่าน หมายถึง ความรู้สึกหรือสภาพทางจิตที่เกิดขึ้น ในสมองด้วยความเข้าใจ ถ้อยคำที่เขียนหรือตีพิมพ์ขึ้นมา และความเข้าใจในการอ่านที่สมบูรณ์ จะเกิดขึ้นเมื่อความคิด ความรู้สึกของผู้อ่าน ตรงกับความรู้สึกของผู้เขียน ก่อนที่จะเขียนออก ถ้อยคำ

สรุปได้ว่า การอ่าน หมายถึง ความรู้สึก หรือสภาพทางจิตที่เป็นกระบวนการทางสมอง อันเกิดจากการดู สังเกต พิจารณา แปลความหมายให้เข้าใจในตัวอักษร เครื่องหมาย สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เขียนใช้สื่อความหมาย ความคิด เพื่อสามารถรับรู้และเข้าใจจนสามารถใช้ประโยชน์ได้

2. ความสำคัญของการอ่าน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 11) ได้กล่าวว่า การอ่านมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนโตและจนกระทั่งถึงวัยชรา การอ่านทำให้รู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันเป็นโลกของข้อมูลข่าวสาร ทำให้ผู้อ่านมีความสุข มีความหวังและมีความอยากรู้อยากเห็น อันเป็นความต้องการของมนุษย์ทุกคน การอ่านมีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง คือพัฒนาการศึกษา พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เป็นคนทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์และสนองความอยากรู้อยากเห็น นอกจากนี้ การจะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ ต้องอาศัยประชาชนที่มีความรู้ ความสามารถ ซึ่งความรู้ต่าง ๆ ก็ได้มาจากการอ่านนั่นเอง

ธีระยุทธ ธีระศิลป์ (2551 : 30 - 31) กล่าวถึง ความสำคัญของการอ่าน มีดังนี้

1. ความสำคัญเกี่ยวกับความรู้ การอ่านเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ นั้น ต้องอาศัยการอ่านเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะอ่านหนังสือโดยตรงหรืออ่านจากอินเทอร์เน็ตก็ตาม

2. ความสำคัญเกี่ยวกับอารมณ์ การอ่านเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลินบันเทิงใจ จึงช่วยให้มีอารมณ์ดี คลายเครียด ได้ทางหนึ่ง ซึ่งอาจจะเกิดจากถ้อยคำภาษาไทยที่ไพเราะและเนื้อหาที่สนุกสนาน ตรงกับความสนใจ

3. ความสำคัญด้านจิตใจ การอ่านช่วยกล่อมเกลา ชักนำ โน้มน้าวใจ ฯลฯ ให้คนเรามีจิตใจที่ดีงามขึ้น เสมือนเติมคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น จึงเรียกกันว่า “การจรรโลงใจ” นั่นเอง

4. ความสำคัญด้านบุคลิกภาพ การอ่านเปรียบเสมือนท่องเที่ยวไปในโลกกว้างไม่มีขอบเขต ผู้อ่านจึงได้เรียนรู้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ทุกแง่มุม และนำสิ่งเหล่านั้นมาพัฒนาบุคลิกภาพตนเอง หรือนำมาใช้ในโอกาสต่าง ๆ อย่างผู้มีวิสัยทัศน์ ปฏิบัติได้อย่างทันสมัย เหมาะสมทุกสภาวะเป็นผู้มีเหตุผล ฯลฯ

5. ความสำคัญเกี่ยวกับอาชีพ การอ่านเป็นที่มาของอาชีพและพัฒนาอาชีพ จึงเห็นได้ว่าทุกอาชีพต้องมีตำรา มีวารสาร ฯลฯ สำหรับอาชีพด้านนั้น โดยตรง ซึ่งการอ่านจะช่วยให้การประกอบอาชีพมีคุณภาพมากขึ้น

วรรณิ โสมประชูร (2553 : 128 - 129) กล่าวถึง ความสำคัญของการอ่าน มีดังนี้

1. การอ่านเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการศึกษาเล่าเรียนทุกระดับ ผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยทักษะการอ่านทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของวิชาการต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองได้รับความรู้และประสบการณ์ตามที่ต้องการ

2. ในชีวิตประจำวันโดยทั่วไป คนเราต้องอาศัยการอ่าน ติดต่อสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจกับบุคคลอื่น ร่วมไปกับทักษะการฟัง การพูดและการเขียน ทั้งในด้านการกิจส่วนตัว และการประกอบอาชีพ การงานต่าง ๆ ในสังคม

3. การอ่านช่วยให้บุคคลสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากสิ่งที่อ่านไปปรับปรุงและพัฒนาอาชีพหรือธุรกิจการงานที่ตัวเองกระทำอยู่ ให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

4. การอ่านสามารถสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น ช่วยให้นั่นคงปลอดภัย ช่วยให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ ช่วยให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ช่วยให้มีความกระตือรือร้นและชื่อเสียง ฯลฯ

5. การอ่านทั้งหลายจะส่งเสริมให้บุคคลได้ขยายความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้นอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทำให้เป็นผู้รอบรู้ เกิดความมั่นใจ ในการพูดปราศรัย การบรรยาย หรือการอภิปรายปัญหาต่าง ๆ นับว่าเป็นการเพิ่มบุคลิกภาพและความน่าเชื่อถือให้แก่ตนเอง

6. การอ่านหนังสือหรือสิ่งพิมพ์หลายชนิดนับว่าเป็นกิจกรรมนันทนาการที่น่าสนใจมาก เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร นวนิยาย การ์ตูน ฯลฯ เป็นการช่วยให้บุคคลรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนานได้เป็นอย่างดี

7. การอ่านเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีต เช่น ศิลปศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เอกสารสำคัญ วรรณคดี ฯลฯ จะช่วยให้ผู้นั้นรู้จักอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของคนไทยเอาไว้ และสามารถพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปได้

สรุปได้ว่า การอ่านมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของคนเราหลายประการ เช่น การอ่านเป็นเครื่องมือในการศึกษาเล่าเรียน เป็นการเพิ่มเติมความรู้ ช่วยพัฒนาความคิด หรือการประกอบกิจการงานต่าง ๆ ล้วนอาศัยการอ่าน เพื่อเสริมสร้างความรู้ให้เป็นพื้นฐานทั้งสิ้น การอ่านมีประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง สังคมให้การยอมรับผู้ที่อ่านหนังสือมาก นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ด้านสุนทรียภาพทางอารมณ์อีกด้วย เนื่องจากได้รับความบันเทิงเพลิดเพลินใจ จากเนื้อหาสาระที่ตรงกับความต้องการและความสนใจ

3. จุดมุ่งหมายของการอ่าน

ผจงวาด พูลแก้ว (2547 : 80) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการอ่าน มีดังนี้

1. การอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้ เป็นการอ่านเพื่อมุ่งให้ได้ความรู้ในเรื่องที่ต้องการศึกษาหาความรู้ โดยละเอียดหรือโดยย่อก็ได้ การอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้นี้ มักใช้ในการอ่านตำรา วิชาการต่าง ๆ หรืออ่านงานเขียนเฉพาะเรื่องที่ต้องการศึกษา

2. อ่านเพื่อความเพลิดเพลินบันเทิงใจ ผู้อ่านมุ่งที่ความผ่อนคลาย อารมณ์ ความเพลิดเพลินที่เกิดจากการอ่าน อันได้แก่ การอ่านหนังสือประเภทบันเทิงคดี นวนิยาย สารคดี ที่มีเนื้อหาสร้างความเพลิดเพลิน นิตยสารที่ประกอบด้วยเรื่องราวในแนวสาระบันเทิงต่าง ๆ การอ่านเพื่อจุดมุ่งหมายนี้เป็นการอ่านที่ใช้มากในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป การอ่านจะได้ผลเสียหรือดี

เพียงใด พิจารณาได้จากพฤติกรรมพื้นฐาน 3 ด้าน คือ การแปลความ การตีความ และการขยายความ ว่าเจริญงอกงามขึ้นมากน้อยเพียงใด

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 90 - 92) ได้กล่าวถึงการอ่านว่า มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. อ่านเพื่อให้มีความรู้ ขยายขอบเขตออกไปจากที่มีอยู่เดิม
2. อ่านเพื่อให้เกิดความคิด จะช่วยให้ผู้อ่านมีความคิดที่กว้างขึ้น
3. อ่านเพื่อความบันเทิง การอ่านหนังสือที่ไม่ใช่วิชาการจะช่วยให้ผู้อ่าน มีความเพลิดเพลิน
4. อ่านเพื่อสนองความต้องการอื่น ๆ ซึ่งการอ่านหนังสือจะช่วยแนะแนวทาง การแก้ไขปัญหาได้

ธีระบุทธี ธีระศิลป์ (2551 : 31) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการอ่าน มีดังนี้

1. จุดมุ่งหมายด้านความรู้ การอ่านเพื่อความรู้ที่ผู้อ่านจะได้รับความรู้ 2 ประเภท คือ ความรู้ด้านวิชาการ ได้แก่ อ่านตำรา บทความ สารคดี งานวิจัย ฯลฯ และความรู้ประเภทข่าวสาร ได้แก่ อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฯลฯ
2. จุดมุ่งหมายด้านบันเทิง เป็นการอ่านเพื่อผ่อนคลายให้เกิดความเพลิดเพลิน ทำให้อารมณ์ดี สนุกสนานไปกับเนื้อเรื่องและถ้อยคำสำนวนที่อ่าน ได้แก่ อ่านนวนิยาย เรื่องสั้น วรรณคดี บทกวี
3. อ่านเพื่อพัฒนาจิตใจ เป็นการอ่านเพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นที่เรียกว่า จรรโลงใจ คือ ช่วยให้เพิ่มพูนด้านศีลธรรม คุณธรรม ได้แก่ อ่านหนังสือธรรมะ ชีวประวัติของบุคคล บทกวีนิพนธ์
4. จุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาคำตอบ เป็นการอ่านเพื่อนำความรู้มาแก้ปัญหา หรือตอบข้อสงสัย สามารถนำความรู้มาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง ได้แก่ การอ่านผลงานการวิจัย อ่านประกาศ อ่านคู่มือการใช้อุปกรณ์ อ่านฉลากยา

วรรณิ โสมประยูร (2553 : 134 - 135) กล่าวถึง ความมุ่งหมายในการอ่าน มีดังนี้

1. เพื่อค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เช่น อ่านตำรา บทความ สารคดี
2. เพื่อความบันเทิง เช่น อ่านนวนิยาย การ์ตูน วรรณคดี
3. เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น อ่านหนังสือประเภทชวนหัวต่าง ๆ
4. เพื่อหารายละเอียดของเรื่อง เช่น อ่านสารคดี ประวัติศาสตร์
5. เพื่อวิเคราะห์วิจารณ์จากข้อมูลที่ได้ เช่น การอ่านข่าว

6. เพื่อหาประเด็นว่าส่วนใดเป็นข้อเท็จ ส่วนใดเป็นข้อคิดเห็น เช่น การอ่าน คำโฆษณาต่าง ๆ

7. เพื่อจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน เช่น บทความในวารสาร

8. เพื่อปฏิบัติตาม เช่น อ่านคำสั่ง คำแนะนำ คู่มือการใช้ เครื่องใช้ไฟฟ้า

9. เพื่อออกเสียงให้ถูกต้อง ชัดเจน มีน้ำเสียงเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและเหมือนกับพูด เช่น อ่านบทละครต่าง ๆ

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการอ่านมีหลายประการ เช่น เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษา หาความรู้ เพื่อความบันเทิงใจ เพื่อจรรโลงใจ เพื่อค้นหาคำตอบและเพื่อทราบข่าว เหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ อันจะทำให้บุคคลสามารถมีข้อมูลข่าวสารเพื่อความจำเป็นและสนองความต้องการในการดำรงชีวิตได้

4. ประเภทของการอ่าน

ดั่งนี้ วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2547 : 88) ได้กล่าวถึง ประเภทของการอ่านว่ามี 4 ประเภท

1. การแจกลูก
2. การสะกดคำ
3. การอ่านออกเสียง
4. การอ่านในใจ (อ่านจับใจความ)

วรรณิ โสมประยูร (2553 : 134) ได้แบ่งประเภทของการอ่านเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การอ่านออกเสียง แบ่งได้ 3 แบบ ได้แก่
 - 1.1 การอ่านร้อยแก้ว
 - 1.2 การอ่านร้อยกรอง
 - 1.3 การอ่านทำนองเสนาะ
2. การอ่านในใจ แบ่งได้ 7 แบบ ได้แก่
 - 2.1 การอ่านแบบค้นคว้าหาความรู้ เช่น อ่านตำรา
 - 2.2 การอ่านแบบจับใจความสำคัญ หรือหาสาระสำคัญของเรื่อง เช่น อ่านบทความ
 - 2.3 การอ่านแบบหารายละเอียดทุกตอน เช่น อ่านประวัติศาสตร์ อ่านลำดับเหตุการณ์
 - 2.4 การอ่านแบบหารายละเอียดทุกคำเพื่อการปฏิบัติ เช่น อ่านคู่มือการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า
 - 2.5 การอ่านแบบวิเคราะห์ วิจัยเพื่อหาเหตุผล เช่น อ่านข่าว เหตุการณ์สำคัญ

2.6 การอ่านแบบไตร่ตรองโดยใช้วิจารณญาณเพื่อหาข้อเท็จจริง ข้อดี ข้อเสีย สำหรับเลือกแนวทางปฏิบัติ เช่น อ่านโฆษณา

2.7 การอ่านแบบคร่าว ๆ เพื่อสังเกตและจดจำ เช่น อ่านชื่อสถานที่ต่าง ๆ เวลานั้นรถผ่านไป

สรุปได้ว่า ประเภทของการอ่าน แบ่งเป็นการอ่านแจกลูก การอ่านสะกดคำ การอ่านออกเสียง และการอ่านในใจ การอ่านออกเสียงมี 3 แบบ คือ การอ่านร้อยแก้ว ร้อยกรอง และการอ่านทำนองเสนาะ ส่วนการอ่านในใจ แบ่งได้หลายแบบ เช่น อ่านแบบค้นคว้าหาความรู้ อ่านแบบจับใจความ อ่านแบบวิเคราะห์วิจารณ์

5. การส่งเสริมการอ่าน

บันทึก พุทธศักราช 2533 : 134 - 135) กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมการอ่านของเด็กไว้ดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมในการอ่าน

1.1 การมีหนังสือดี ๆ ที่จะให้เด็กอ่านนั้นคือ หนังสือดังกล่าวจะต้องผ่านการคัดเลือกอย่างดี มีหลายรสนหลายแบบ

1.2 เปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการจัดที่สำหรับอ่านหนังสือที่อยู่ในมุมหนังสือหรือในห้องสมุด ทั้งนี้ต้องจัดห้องเรียนที่จะให้เด็กมีโอกาสใช้ในการหาความรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

1.3 ครูและเด็กนักเรียนควรจัดแสดงหนังสือต่าง ๆ ที่จะให้เด็กทราบ สนใจติดตามว่าหนังสือดี หนังสือใหม่ที่น่าสนใจสำหรับเด็ก ๆ สำหรับห้องเรียนเพิ่มขึ้นอย่างไร ครูอาจจัดป้ายนิทรรศการ การเขียนข้อความง่าย ๆ เพื่อท้าทายให้สงสัยและอยากอ่านหนังสือนั้น ๆ

2. ให้เด็กมีส่วนร่วมในการรับรู้โดยตรง ได้แก่ การอ่านให้เด็กฟังหรืออ่านบางส่วน บางตอนแล้วให้เด็กมีส่วนร่วมในการแสดงออกด้วย โดยครูอ่านเสียงดังแล้วให้เด็กได้ดูภาพชวนสนทนารวถึงเรื่องราวไปด้วย

2.1 จัดหาหนังสือสำหรับการอ่านออกเสียงอ่านให้เด็กฟังหรือให้เด็กมีโอกาสอ่าน อาจเป็นหนังสือภาพ ให้เด็กเลือกอ่านภาพเอง สิ่งที่เราควรระวังนั้น จะต้องกะเวลาให้พอดีกับช่วงความสนใจกับเด็กแต่ละวัยด้วย

2.2 ใช้วิธีเล่านิทานสนุก ๆ สั้น ๆ ให้ฟังเป็นประจำอาจเป็นเรื่องในหนังสือประกอบที่มีอยู่ในห้องเรียนก็ได้ และกระตุ้นให้เด็กสนใจอ่าน

2.3 การใช้อุปกรณ์ในการช่วยเล่านิทานโดยแสดงท่าทางตามที่ครูเล่าจะช่วยเพิ่มความสนใจและเข้าใจเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น

3. ให้การส่งเสริมการอ่านให้กับเด็ก

4. การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เป็นการช่วยให้นักเรียนเกิดความสุขสนานกับหนังสือ เรื่องนั้น ๆ ซึ่งเกินความสามารถที่เขาจะอ่านเอง ขณะเดียวกันก็ทำให้เด็กมีความสนใจหนังสือเล่มนั้น และอาจเป็นแรงผลักดัน ให้เด็กพยายามที่จะอ่านได้ อีกทั้งยังเป็นการแนะนำหนังสือที่ดีที่เด็กควรได้อ่านอีกด้วย หากครูพยายามเลือกหนังสือให้กระจายเรื่องประเภทต่าง ๆ ก็จะทำให้เด็กรู้จักหนังสือประเภทต่าง ๆ มากขึ้น

นิตยา ประพุดกิจ (2538 : 56 - 57) กล่าวถึงการส่งเสริมการอ่านไว้ดังต่อไปนี้

1. แสดงความกระตือรือร้นและพอใจขณะที่อ่านให้เด็กฟัง.อย่าแสดงอาการเบื่อหน่าย หลังจากการอ่านเสร็จแล้ว

2. พยายามอ่านให้เด็กฟังทุกวัน

3. ให้เด็กเลือกหนังสือที่จะอ่านเองและเปิดหนังสือเอง

4. หาจังหวะที่เหมาะสม คือ เวลาที่ท่านสบายใจและกำลังสบายใจ กำลังสนใจอ่าน

5. ชี้นำภาพด้วยขณะอ่าน หรือพูดคุยเกี่ยวกับภาพในหนังสือ

6. ให้เด็กถือหนังสือ และเปิดปิดแต่ละหน้าด้วยตนเอง

7. เล่าเรื่องที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่เว้นคำหรือบางส่วนของประโยคไว้เพื่อให้เด็กได้

ต่อเติมเอง

8. ให้เด็กบรรยายรูปภาพ และเล่าเรื่องให้ฟัง

9. เขียนเรื่องตามที่เด็กแต่ง และเล่าเรื่องให้ฟัง

10. ให้เด็กลองแต่งเรื่องเอง หรือต่อเติมเรื่องที่ท่านเป็นผู้เริ่มก่อน

11. ถ้าหากเด็กยังไม่แสดงความสนใจด้านการอ่าน.จงหาโอกาสในขณะที่เด็กเล่น ของเล่นอยู่อย่างเงียบ.ๆ.ในที่สุดเด็กก็จะต้องอยากที่จะมีส่วนร่วมในการอ่านเองโดยธรรมชาติ

แม้นมาศ ขวลิต (2544 : 223 - 224) ได้กล่าวถึงกิจกรรมส่งเสริมการอ่านซึ่งมีหลายแบบ ในที่นี้จะรวมกลุ่มตามลักษณะกิจกรรมดึงดูดความสนใจ โดยทางประสาทสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกันไว้ 4 ประเภทคือ

1. กิจกรรมซึ่งเร้าโสตประสาท หมายถึง กิจกรรมที่ชวนฟัง ใช้เสียงและคำพูดเป็นหลัก กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การเล่านิทานให้ฟัง การเล่าเรื่องจากหนังสือ การอ่านหนังสือให้ฟัง การแนะนำหนังสือด้วยปากเปล่า การบรรยาย การอภิปราย การโต้ว่าที่เกี่ยวกับหนังสือ การบรรเลงดนตรีและการร้องเพลงจากบทละครเรื่อง ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในอารมณ์ ถ้อยคำนั้น นอกจากฟังเพราะแล้ว ยังทำให้มองเห็นภาพ ได้กลิ่นทำให้รู้สึกอร่อย ได้รู้สึกสัมผัสความร้อนหนาว ให้รู้สึกดีใจ เสียใจ กลียุคชัง รัก แหม่มชื่น สงบ ฯลฯ ยกเว้นแต่เมื่อจำเป็นที่จะต้อง ใช้เพื่อให้ผู้ฟัง เข้าใจสิ่งที่กำลังพูดถึงเท่านั้น

2. กิจกรรมที่เร้าจักขุประสาท กิจกรรมที่ชวนให้ดูเพลงพินิจและอ่านความหมายของสิ่งที่เห็น กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การจัดแสดงภาพชนิดต่าง ๆ อาทิ ภาพถ่าย ภาพที่จัดเก็บรวบรวมจากวารสารหรือปฏิบัติเป็นเรื่องเป็นชุด ภาพเขียน ภาพประกอบหนังสือนิทรรศการหนังสือสิ่งของต่าง ๆ ในการแสดงภาพหนังสือและสิ่งของจะมีคำบรรยายอธิบายสิ่งที่แสดง สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงประวัติ (ตามความจำเป็น) มุ่งให้ผู้ชมใช้สมาธิในการชมเช่นเดียวกับเสียงภาพสิ่งที่แสดงตลอดจนคำเขียนอธิบายภาพ นอกจากเร้าจักขุสัมผัสแล้วยังมีส่วนทำให้ได้ยินเสียงได้สัมผัส ได้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ ด้วย

3. กิจกรรมซึ่งเร้าโสตและจักขุประสาทขณะเดียวกัน ได้แก่ กิจกรรมซึ่งชวนให้ฟังและพร้อม ๆ กันประสานประสาททั้งสองให้ทำงานร่วมกัน อาทิ เล่นนิทานโดยใช้รูปภาพประกอบซึ่งจัดเตรียมไว้โดยเฉพาะเล่นนิทานและให้ดูภาพประกอบในหนังสือ เล่นนิทานโดยใช้โสตทัศนวัสดุประกอบฉายภาพนิ่ง ซึ่งมีคำบรรยาย ฉายภาพยนตร์ ฉายแถบบันทึกเสียงและภาพสาธิตเทคนิควิธีจากหนังสือที่นำมาจัดนิทรรศการ การจัดสัปดาห์ห้องสมุด

4. กิจกรรมซึ่งให้ผู้เรียนเป้าหมายได้ร่วมด้วย กิจกรรมทำนองนี้จะช่วยให้ผู้เป็นเป้าหมายเกิดความสนุกสนานและภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถตัวอย่าง เมื่อเล่นนิทานแล้วก็ให้ผู้ฟังวาดภาพประกอบ ให้แสดงท่าทางประกอบ ให้ร้องเพลงตามตัวละครในนิทานให้แข่งขันกันเล่าเรื่องที่ได้ฟังไปแล้ว ให้แข่งขันเรียบเรียงเรื่องที่ได้ฟัง หรือให้เขียนนิทานขึ้นใหม่ตามแก่นของนิทานที่ส่งไปแล้วให้ตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ฟัง ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวละครหรือเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งในนิทาน ให้ร่วมวงสนทนา หรือได้วาทีเกี่ยวกับหนังสือ

พริ้มเพรา คงชนะ (2543 : 5) กล่าวถึงการส่งเสริมการอ่าน คือ การกระทำต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความสนใจในการอ่าน เห็นความสำคัญและประโยชน์ตลอดจนความจำเป็นที่จะต้องอ่าน เกิดความเพลิดเพลินและเกิดความพยายามในการอ่าน ให้พัฒนาไปถึงระดับการอ่านเป็นและการอ่านจนเป็นนิสัย ลักษณะสำคัญของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน คือ เร้าใจ จูงใจ กระตุ้น แนะนำให้อยากรู้ อยากเห็น มีความคิดที่เปิดกว้างจากการอ่านและที่สำคัญ คือ สร้างบรรยากาศการอ่านให้เกิดขึ้น ทั้งในบ้าน ในโรงเรียนและในชุมชน กิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้แก่ การเล่นนิทาน การเสนอหนังสือ การเล่าเรื่องจากหนังสือ การแนะนำหนังสือ การสนทนาเกี่ยวกับหนังสือ การได้วาทีเกี่ยวกับหนังสือ การจัดนิทรรศการหนังสือ การทบทวนปัญหาจากหนังสือเป็นต้น ผู้บริหารต้องกำหนดให้เป็นนโยบายที่ครูทุกคนต้องถือปฏิบัติในการส่งเสริมการอ่านในทุกวิชาจัดเวลาการอ่านทุกวัน สำหรับทุกคนในสังคมโรงเรียน สนับสนุนการสร้างบรรยากาศจัดหารางวัล สำหรับผู้ชนะการประกวดต่าง ๆ เป็นต้น

ไพพรรณ อินทนิล (2546 : 90) กล่าวว่า การส่งเสริมการอ่านในอดีตที่ผ่านมา ผู้คนจะละเลยในการส่งเสริมการอ่านให้กับเด็กอย่างจริงจัง พ่อแม่มักจะคิดว่าเป็นเรื่องของทางโรงเรียน ดังนั้น จึงขอให้เข้าโรงเรียนเสียก่อนค่อยเริ่มอ่านหนังสือ นอกจากนี้บางคนเข้าใจผิดว่าการที่เด็กจะชอบอ่านหนังสือหรือไม่ชอบอ่านหนังสือนั้น เป็นเรื่องธรรมชาติของเด็กแต่ละคนไม่สามารถปลูกฝังได้ จึงปล่อยไปตามแต่จะเป็นไปในที่สุด เมื่อเริ่มเรียนหนังสือก็ถูกปลูกฝังให้อ่านแต่หนังสือเรียนและทำการบ้านที่ครูทุกคนพร้อมใจกันมอบหมายในแต่ละวัน โดยไม่ได้มีแผนร่วมกันเด็กจึงรู้สึกเบื่อหน่ายหนังสือจนกลายเป็นนิสัย จะอ่านหนังสือก็ต่อเมื่ออยู่ในวัยเรียนและเป็นหนังสือเรียนเท่านั้น แต่ในปัจจุบันนี้ได้มีการค้นคว้าทดลองจนเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการอ่านควรได้รับการส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ก่อนเข้าโรงเรียน

สรุปได้ว่า การส่งเสริมการอ่านหมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในการอ่าน เห็นความสำคัญและประโยชน์ตลอดจนความจำเป็นที่จะต้องอ่าน เกิดความเพลิดเพลินสนุกสนาน และเกิดความพยายามในการอ่าน รักที่จะอ่าน ทำให้พัฒนาไปถึงระดับการอ่านเป็น และอ่านจนเป็นนิสัยได้

การเขียน

1. ความหมายของการเขียน

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2547 : 96) ให้ความหมายไว้ว่า การเขียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เป็นสื่อที่ช่วยให้บุคคลสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนไปสู่คนอื่นได้อย่างเข้าใจ

โอบัส แก้วจำปา (2551 : 42) ได้ให้ความหมายการเขียนไว้ว่า เป็นการสื่อสารโดยอาศัยตัวอักษรและเครื่องหมายต่าง ๆ แทนเสียงพูดซึ่งสิ่งที่เป็นสารนั้น ได้แก่ ความนึกคิด คือ ความรู้ ความคิด จินตนาการ ประสบการณ์ ข่าวสาร กับความรู้สึก คือ ความรู้สึกทางกายหรืออารมณ์ และผัสสะ

วรรณิ โสมประยูร (2553 : 146) ให้ความหมายการเขียนไว้ว่า เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของบุคคลออกมาเป็นสัญลักษณ์ หรือตัวอักษร เพื่อสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้

ลำสิริ รักสุทธิ (2553 : 94) ให้ความหมายการเขียนไว้ว่า คือ การนำตัวอักษรมาร้อยเรียงติดต่อกันให้เป็นคำ กลุ่มคำ ประโยค และเรื่องราว จนสามารถสื่อสารให้ผู้รับสารรู้ว่าอ่านอย่างไร เขียนอะไร คืออะไร การเขียนจะแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ เขียนได้ และเขียนเป็น

เขียนได้ คือ ความสามารถนำตัวอักษรมาประสมติดต่อกันให้เป็นคำ กลุ่มคำ ประโยค และเรื่องราว จนสามารถรู้ได้ว่าตัวอักษรที่ผู้เขียนนำมาร้อยเรียงนั้นคืออะไร สื่อสารเข้าใจกันได้

ระดับหนึ่ง แต่ไม่สามารถสื่อสารรายละเอียดที่ซับซ้อนลึกซึ้งได้ ที่สำคัญ คือไม่สามารถเขียนสื่อความคิดของตนให้คนอื่นรับรู้ได้อย่างละเอียด

เขียนเป็น คือ การนำตัวอักษรมาร้อยเรียงอย่างมีศิลปะ สามารถเขียนความคิดของตนเองออกมาให้คนอื่นรู้ได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ชัดเจน สื่อสารหรือถ่ายทอดด้วยการเขียนให้ผู้รับสารเข้าใจได้อย่างสร้างสรรค์และทรงคุณค่า

ราชบัณฑิตยสถาน (2554 : 212) ให้ความหมายไว้ว่า ก. จิตให้เป็นตัวหนังสือหรือเลข, จิตให้เป็นเส้นหรือรูปต่าง ๆ วาด, แต่งหนังสือ

สรุปได้ว่า การเขียน หมายถึง การจิตเป็นตัวหนังสือ เพื่อสื่อความหมายแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกของบุคคลออกมาเป็นสัญลักษณ์ ตัวอักษรหรือเครื่องหมายต่าง ๆ ในรูปของคำ กลุ่มคำ ประโยค และเรื่องราว เพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจได้เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

2. ความสำคัญของการเขียน

ผจงวาด พูลแก้ว (2547 : 117) กล่าวถึง ความสำคัญของการเขียน ไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องแสดงออกของความรู้ ความคิด และความรู้สึกของมนุษย์
2. เป็นเครื่องมือสำคัญในการวัดความเจริญ หรืออารยธรรมของมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย
3. เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับสื่อสารทั้งเรื่องในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
4. เป็นเครื่องมือที่ใช้สนองความปรารถนาของมนุษย์ เช่น ความรัก ความเข้าใจ
5. เป็นเครื่องมือสำคัญทางวัฒนธรรม ที่ถ่ายทอดมรดกทางด้านสติปัญญาของมนุษย์
6. เป็นสื่อที่ช่วยแพร่กระจายความรู้ ความคิดให้กว้างไกล และรวดเร็ว
7. เป็นสื่อกลางที่ให้ความรู้ ความคิดและความเพลิดเพลินแก่คนทุกเพศทุกวัย
8. เป็นบันทึกทางสังคมที่ให้คุณประโยชน์แก่คนรุ่นปัจจุบันและอนาคต
9. เป็นงานอาชีพที่สำคัญอย่างหนึ่งในปัจจุบัน

วรณี โสมประยูร (2553 : 147 - 148) กล่าวถึง ความสำคัญของการเขียน ไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือสื่อสารอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และประสบการณ์ของตนออกเสนอผู้อ่าน
2. เป็นการเก็บบันทึกรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ซึ่งตน เคยมีประสบการณ์มาก่อน
3. เป็นการระบายอารมณ์อย่างหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องที่ผู้เขียนเกิดความรู้สึกประทับใจ ในประสบการณ์ที่ผ่านมา

4. เป็นเครื่องมือถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม เช่น ถ่ายทอดจากสมัยหนึ่งไปสู่อีกสมัยหนึ่ง หรือจากชาติหนึ่งไปสู่อีกชาติหนึ่ง

5. เป็นเครื่องมือพัฒนาสติปัญญาของบุคคล เนื่องจากการเรียนรู้เกือบทุกอย่างต้องอาศัยการเขียนเป็นเครื่องมือสำหรับบันทึกสิ่งที่ได้ฟังหรือได้อ่าน

6. เป็นการสนองความต้องการของมนุษย์ ตามความประสงค์ที่มนุษย์แต่ละคนปรารถนา เช่น เพื่อต้องการทำให้รู้เรื่องราว ทำให้รัก ทำให้โกรธ และสร้างหรือทำลายความสามัคคีของคนในชาติ

7. เป็นการแสดงออกซึ่งภูมิปัญญาของผู้เขียน ทำให้รู้ถึงความสามารถของผู้เขียนได้จากวรรณกรรมหรืองานเขียนอื่น ๆ

8. เป็นอาชีพอย่างหนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่ามีเกียรติ และเพิ่มฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นได้

9. เป็นการพัฒนาความสามารถและบุคลิกส่วนบุคคลให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง ในการแสดงความรู้สึกลึกและแนวความคิด

10. เป็นการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม

สมบัติ ศิริจันดา (2554 : 88) แสดงความสำคัญของการเขียนซึ่งแสดงโดยสังเขปดังนี้

1. การเขียนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่สำคัญ
2. การเขียนช่วยในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดและประสบการณ์จากผู้มีปัญญาลงสู่ผู้สนใจใคร่ศึกษา

3. การเขียนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนประโลมทางใจ

4. การเขียนเป็นสิ่งที่สะท้อนตัวผู้เขียน ทำให้ทราบได้ว่าผู้เขียนมีความรู้ ความคิด ความเชื่อ รวมถึงมีรสนิยมความชื่นชอบอย่างไร

5. เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม สรรพวิชาความรู้ และภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่ถูกส่งสมมาจากบรรพบุรุษ

สรุปได้ว่า การเขียนมีความสำคัญหลายประการ เช่น เป็นเครื่องมือที่บุคคลใช้ในการเสนอความรู้ ความคิด ความรู้สึก เป็นการสนองอารมณ์บางชนิดของบุคคล เช่น ต้องการสื่อถึงอารมณ์รัก คิดถึง โกรธ โมโห เป็นการบันทึกเรื่องราว ประสบการณ์ที่บุคคลมีความประทับใจ เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร และเป็นเครื่องมือถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า

3. จุดมุ่งหมายของการเขียน

พจนานุกรม พจนานุกรม (2547 : 117 - 118) กล่าวถึง จุดประสงค์ของการเขียนมีดังนี้

1. เพื่ออธิบายให้ผู้ผู้อ่านทราบว่าอะไรเป็นอะไร เช่น การอธิบายคำที่มักเขียนผิด อธิบายความหมายของประชาธิปไตย อธิบายหลักเกณฑ์ หรือทฤษฎีต่าง ๆ
2. เพื่อเล่าเรื่องให้ผู้ผู้อ่านทราบ เช่น การเขียนประวัติ เหตุการณ์ ประสบการณ์ต่าง ๆ
3. เพื่อโฆษณาจูงใจ เช่น โฆษณาสินค้า โฆษณาหาเสียง การเขียนประเภทนี้จะต้องใช้ภาษาให้น่าสนใจ มีความสละสลวย มีแง่คิด สะดุดใจ และไม่เป็นการทักถมผู้อื่น
4. เพื่อปลุกใจ อาจจะเป็นในรูปของเพลง บทความ เรียงความ สารคดี และบทละคร
5. เพื่อสร้างจินตนาการ เช่น บทร้อยกรอง เรื่องสั้น นวนิยาย บทละคร
6. เพื่อล้อเลียนและเสียดสี (Satire) จะมีลักษณะการดำเนินอย่างนุ่มนวลและมีการแทรกอารมณ์ขันไว้ด้วย ซึ่งจะแสดงออกได้หลายวิธี เช่น เขียนล้อเลียนเสียดสีด้วยภาพ และมีข้อความประกอบ หรืออาจจะเขียนเป็นเรื่องเป็นราว ซึ่งอาจจะสมมติให้เป็นตัวละครหรือสมมติสถานการณ์
7. เพื่อแสดงความคิดเห็นและแนะนำ เช่น การทำบรรณนิทัศน์ บทความเสนอแนวคิด และทรรศนะต่าง ๆ งานเขียนที่แสดงข้อขัดแย้ง หรือแนะนำแนวคิดใหม่ ๆ
8. เพื่อวิเคราะห์ เช่น วิเคราะห์ข่าว วิเคราะห์บทความ วิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ
9. เพื่อวิจารณ์ เช่น วิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรม วิจารณ์ภาพยนตร์ วิจารณ์คอลัมน์ต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์และวารสาร
10. เพื่อประยุกต์ แรงความเชียวชวน เช่น การเขียนประกาศของทางราชการ องค์การร้านค้า หรือบริษัท การเขียนบัตรเชิญเนื่องในโอกาสต่าง ๆ

วรรณิ โสภประยูร (2553 : 148) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายในการเขียน มีดังนี้

1. เพื่อคัดลายมือหรือเขียนให้ถูกต้องตามลักษณะตัวอักษรให้เป็นระเบียบ ชัดเจน และอ่านเข้าใจได้ง่าย
2. เพื่อเป็นการฝึกฝนทักษะการเขียนให้พัฒนาองกงามขึ้นตามควรแก่วัย
3. เพื่อให้มีทักษะการเขียนสะกดคำถูกต้องตามอักขรวิธี เขียนวรรคตอนถูกต้อง และเขียนได้รวดเร็ว
4. เพื่อให้รู้จักเลือกภาษาเขียนที่ดี มีคุณภาพ เหมาะสมกับบุคคลและโอกาส
5. เพื่อให้สามารถรวบรวมและลำดับความคิด แล้วจัดบันทึก สรุปและย่อใจความเรื่องที่อ่านหรือฟังได้
6. เพื่อถ่ายทอดจินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความรู้สึกนึกคิดเป็นเรื่องราวให้ผู้ผู้อ่านเข้าใจความหมายอย่างแจ่มแจ้ง

7. เพื่อให้สามารถสังเกต จดจำ และเลือกเฟ้นถ้อยคำ หรือสำนวนโวหารให้ถูกต้องตามหลักภาษา และสื่อความหมายได้ตรงตามที่ต้องการ

8. เพื่อให้มีทักษะการเขียนประเภทต่าง ๆ และสามารถนำหลักการเขียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

9. เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยการเขียนตามที่ตนเองสนใจและมีความถนัด

10. เพื่อให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของการเขียนว่ามีประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ การศึกษาหาความรู้และอื่น ๆ

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการเขียนมีหลายประการ เช่น เพื่อฝึกฝนการคัดลายมือ เพื่อสามารถรวบรวมความรู้ ความคิด จัดลำดับความคิดแล้วย่อ สรุปใจความสำคัญของเรื่องที่ได้รับ การถ่ายทอดมา เพื่อให้ทักษะในการเลือกเฟ้นและใช้ถ้อยคำในการเขียนให้ถูกต้อง เหมาะสม และสละสลวย น่าสนใจ เพื่อถ่ายทอดจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ สู่ผู้อ่าน

4. ประเภทของการเขียน

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2547 : 100) กล่าวถึง ประเภทของการเขียน มีดังนี้

1. การเขียนเรียงความ
2. การเขียนย่อความหรือสรุปเรื่อง
3. การเขียนจดหมาย
4. การเขียนบทร้อยกรอง

โอภัส แก้วจำปา (2551 : 47) กล่าวถึง ประเภทของงานเขียน มีดังนี้

1. งานเขียนประเภทร้อยแก้ว เป็นงานเขียนโดยใช้ภาษาธรรมดา ไม่บังคับสัมผัส คล้องจองหรือลักษณะเสียง แต่มีบังคับรูปแบบตามชนิด ได้แก่ เรียงความ บทความ สารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น จดหมาย บันทึก รายงาน และบทละคร

2. งานเขียนประเภทร้อยกรอง เป็นงานเขียนที่มีการบังคับรูปแบบการเขียนตายตัว ทั้งในด้านจำนวนคำ ระดับเสียง การสัมผัส ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานเขียนเพื่อการขับร้องมาแต่บรรพชน ได้แก่ กลอน กาพย์ โคลง ฉันท์ ร่าย และบทเพลง

วรณี โสภประยูร (2553 : 146 - 147) กล่าวถึง ประเภทของการเขียนที่แบ่งตาม ลักษณะจุดมุ่งหมาย มีดังนี้

1. การเขียนเพื่อแสดงความต้องการ
2. การเขียนเพื่อเล่าประสบการณ์
3. การเขียนเพื่อบรรยายสิ่งที่พบเห็น

4. การเขียนเพื่อประโยชน์ในการติดต่อสื่อสาร
5. การเขียนเพื่อบันทึกสิ่งที่ต้องการจำ
6. การเขียนเพื่อรายงานผลการปฏิบัติงานและอื่น ๆ
7. การเขียนเพื่อประกาศเชิญชวนและโฆษณา
8. การเขียนบัตรเชิญและบัตรอวยพร
9. การเขียนแผนผังและแผนที่
10. การเขียนตามความรู้สึกอย่างมีวิจารณ์ญาณ

สรุปได้ว่า ประเภทของการเขียน ได้แก่ การเขียนประเภทร้อยแก้ว เช่น การเขียนเรียงความ ข้อความ การเขียนจดหมาย และการเขียนประเภทร้อยกรอง เช่น โคลง กลอน กาพย์ ฉันท์ ร่าย ถ้าแบ่งประเภทของการเขียนตามลักษณะของจุดมุ่งหมายในการเขียน จะแบ่งเป็นหลายประเภท เช่น การเขียนเพื่อบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ การเขียนเพื่อแสดงความคิด ความรู้สึก ความต้องการ

5. การส่งเสริมการเขียน

การสอนเขียนเป็นวิธีที่สลับซับซ้อน และยากที่จะให้ผู้เรียนเขียนได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่ครูสามารถจะช่วยนักเรียนได้โดยการฝึก และใช้เทคนิควิธีการส่งเสริมความสามารถให้นักเรียนได้ ซึ่งเป็นสิ่งท้าทายความสามารถของครูเป็นอย่างมาก หากครูสามารถนำเทคนิควิธีการไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน หรือปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ต้องการ ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายคนได้เสนอการส่งเสริม การเขียนไว้ดังนี้

ฉวีวรรณ จินดาพล (2538 : 62) กล่าวถึง การส่งเสริมการเขียนครูผู้สอนการเขียนควรปฏิบัติดังนี้

1. ให้ความอบอุ่น สนใจพฤติกรรม คำพูด กิริยาท่าทางของเด็ก สนองตอบต่อความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก. ใจเย็น มีความรักเด็ก
2. เป็นผู้ที่รู้จักให้กำลังใจ ชมเชยและให้คำแนะนำแก่เด็ก ได้อย่างเหมาะสม
3. ไม่ลงโทษ ชูเกียรติ ไม่หงุดหงิด ทำให้เด็กกลัว ไม่บังคับให้เด็กทำในสิ่งที่เด็กไม่ยอมทำ
4. ใช้กิจกรรมหลายแบบเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และกล้าแสดงออกของเด็ก
5. สร้างและใช้อุปกรณ์ที่น่าสนใจในการสอนให้เด็ก
6. มีความเข้าใจและรู้จักให้งานที่เหมาะสม ไม่ยากเกินไปและมีคุณค่า สำหรับเด็ก
7. ไม่คาดหวังผลงานของเด็กให้ถูกต้องสมบูรณ์แบบมากเกินไป
8. ควรมีความรู้ความสนใจผลงานวรรณคดีที่ดี. รู้จักเลือกตัวอย่างที่เหมาะสมกับเด็ก

บันลือ พุกษะวัน (2535 : 49 - 55) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการเขียนว่า ควรได้รับการส่งเสริมที่เป็นไปอย่างอิสระ ดังนี้

1. ส่งเสริมบอกชื่อภาพ เขียนอธิบายภาพได้ระดับ ประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 สนใจที่จะวาดภาพมาก การวาดภาพเป็นการส่งเสริมการสร้างจินตนาการของเด็ก จึงควรส่งเสริมให้เด็กได้วาดโดยอิสระ ดังนั้นควรให้เด็ก วาดภาพอะไรก็ได้ แต่ต้องเขียนบอกชื่อภาพด้วย

1.1 กิจกรรมการส่งเสริมการแสดงออกทางภาษา ไม่ควรจำกัดเฉพาะ การเขียน ควรจัดกิจกรรมการฝึกและพัฒนาการพูดควบคู่กันหลายลักษณะสลับกันไป

1.2 ส่งเสริมการเขียนบอกรายละเอียดและเขียนบรรยายภาพเด็กแรกเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หากได้รับการฝึกฝนให้เรียนอ่านจากแผนภูมิประสบการณ์ จะใช้ภาษาเขียนเป็นประโยชน์ได้ดี ดังนั้นควรส่งเสริมให้วาดภาพโดยอิสระ จะเขียนอธิบายภาพได้ดี

1.3 การส่งเสริมการเขียนโดยเติมคำบรรยายภาพหรือบอกภาพ จากการเขียนภาพโดยอิสระ และบรรยายภาพ เด็กย่อมได้ฝึกเขียนตามความสนใจของตนได้มาก ระยะหรือลำดับต่อมาหรือกิจกรรมที่ควรฝึกควบคู่กันก็โดยกำหนดภาพ และคำบางส่วนแล้ว ให้เด็กเติมคำในประโยคที่บอกภาพให้สมบูรณ์

2. ส่งเสริมการเขียนเล่าประสบการณ์และนิทานที่ฟังควรจัดแนวส่งเสริม ดังนี้

2.1 ส่งเสริมให้เขียนเล่ากิจกรรมประจำวัน ว่าคนได้ทำอะไรบ้าง ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แล้วอ่านให้ครูและเพื่อน ๆ ฟัง

2.2 ส่งเสริมการเขียนเล่าประสบการณ์หรือเหตุการณ์ ครูอาจวางแนวโครงเรื่องให้เขียนโดยให้ผู้เขียนตอบคำถาม

2.3 การส่งเสริมการเขียนนิทานที่เคยฟังมา ครูจะต้องชี้แนะการวางโครงเรื่อง และให้เด็กตั้งคำถามตนเองก่อนที่จะเขียน

3. ส่งเสริมการเขียนเพื่อแสดงความต้องการของตน ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมมีความต้องการพื้นฐาน และความต้องการที่เป็นความใฝ่ฝันแห่งชีวิต เด็กเองก็มีความต้องการหลาย ๆ ด้าน ครูจึงควรให้นักเรียนได้แสดงออกมาให้มาก

4. ส่งเสริมการเขียนหรือแสดงความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ (เขียนโดยอิสระ) ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยครูอาจช่วยกำหนดสถานการณ์ แล้วให้เด็กเขียนบอกความรู้สึกต่อสิ่งเหล่านั้น

อัจฉรา ชิวพันธ์ (2548 : 6) กล่าวว่า การส่งเสริมการเขียนนั้นครูควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. กำหนดกิจกรรมการเขียนสร้างสรรค์ให้มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน โดยจะต้องคำนึงถึงหลักสูตรในระดับชั้นต่าง ๆ ว่ามีจุดมุ่งหมายทำอะไรเพื่ออะไร กิจกรรมต่าง ๆ นั้นสนองวัตถุประสงค์ใดในหลักสูตร

2. การจัดกิจกรรมเขียนสร้างสรรค์ ควรมีการสัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์ด้วย
3. จัดลำดับความยากง่ายของกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน
4. ใช้สื่อที่จูงใจเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่และรักในการเขียน
5. ให้ผู้เรียนสามารถใช้จินตนาการในการแสดงความรู้สึกนึกคิดอย่างอิสระ เนื่องจากเด็กในระดับชั้นประถมศึกษามีลักษณะของความอยากรู้อยากเห็น ชอบใช้จินตนาการในการคิดฝัน สร้างสรรค์เรื่องราวต่าง ๆ การจัดกิจกรรมการเขียนสร้างสรรค์ ก็จะเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาและความนึกคิดให้กับเด็กได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า การส่งเสริมการเขียนนั้นสามารถทำได้โดยครู ต้องเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้เหมาะสม ด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียน ให้อิสระผู้เรียนในการแสดงความคิดเห็น และใช้สื่อในการส่งเสริมประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียน เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสื่อสภาพจริงเป็นสื่อชนิดหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความเหมาะสม สำหรับการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

การคิดวิเคราะห์

1. ความหมายของการวิเคราะห์

สุวิทย์ มูลคำ (2548 : 127) ได้ให้ความหมายของการคิดวิเคราะห์ว่า หมายถึง ความสามารถในการจำแนก แยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุ สิ่งของเรื่องราว หรือเหตุการณ์ และหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อค้นหาสภาพความเป็นจริงหรือสิ่งสำคัญของสิ่งที่กำหนดให้

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2551 : 48) ได้ให้ความหมายของการคิดวิเคราะห์ว่า หมายถึง ความคิดในการจำแนกแยกแยะข้อมูล องค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ เรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อค้นหาความจริง ความสำคัญแก่นแท้ องค์ประกอบ หรือหลักการของเรื่องนั้น ๆ ทั้งที่อาจแฝงซ่อนอยู่ภายในสิ่งต่าง ๆ ว่าเกี่ยวพันกันอย่างไร อาศัยหลักการใด จนได้ความคิดเพื่อนำไปสู่การสรุป การประยุกต์ใช้การทำนายหรือคาดการณ์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

ชนาธิป พรกุล (2552 : 75) ได้ให้ความหมายของการคิดวิเคราะห์ว่า หมายถึง การจำแนกแยกแยะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อค้นหาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในสิ่งนั้น

สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ (2552 : 13) ได้ให้ความหมายของการคิดวิเคราะห์ว่า หมายถึง การคิดที่สามารถจำแนกแยกแยะข้อมูลหรือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ หรือเรื่องราว เหตุการณ์ ออกเป็นย่อยตามหลักการ หรือเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อค้นหาความจริงหรือความสำคัญที่แฝงอยู่ หรือปรากฏอยู่จนได้ความคิดที่จะนำไปสู่ข้อสรุปและการนำไปประยุกต์ใช้

ราชบัณฑิตยสถาน (2554 : 741) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์ว่า ก. ไคร์ครวญ เช่น วิเคราะห์เหตุการณ์; แยกออกเป็นส่วน ๆ เพื่อศึกษาให้ถ่องแท้ เช่น วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ วิเคราะห์ข่าว

กู๊ด (Good. 1973 : 680 ; อ้างถึงใน พเยาว์ ชาตินันท์. 2551 : 26) ได้ให้ความหมายของการคิดวิเคราะห์ว่า เป็นการคิดอย่างรอบคอบ ตามหลักการประเมินและมีหลักฐานอ้างอิงเพื่อหาข้อสรุปที่น่าจะเป็นไปได้ ตลอดจนพิจารณาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและใช้กระบวนการตรรกวิทยาได้อย่างถูกต้องและสมเหตุสมผล

กาเย่ (Gagne. 1974 : 94 ; อ้างถึงใน สายัณ นิสมกรด. 2549 : 31) ได้ให้ความหมายของการคิดวิเคราะห์ว่า เป็นการคิดที่ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา โดยพิจารณาถึงสภาพการณ์หรือข้อมูลต่าง ๆ ว่ามีข้อเท็จจริงเพียงใดหรือไม่

สรุปได้ว่า การคิดวิเคราะห์ หมายถึง การคิดใช้เหตุผลอย่างรอบคอบในการจำแนกแยกแยะองค์ประกอบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อค้นหาสภาพความเป็นจริงหรือความสำคัญที่แฝงอยู่ หรือเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น จนนำไปสู่ข้อสรุปของสิ่งนั้น ๆ

2. องค์ประกอบของการคิดวิเคราะห์

สุวิทย์ มูลคำ (2547 : 17) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการคิดวิเคราะห์ว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. กำหนดสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ เป็นการกำหนดวัตถุสิ่งของ เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อเป็นต้นเรื่องที่จะใช้วิเคราะห์ เช่น พืช สัตว์ หิน ดิน รูปภาพ บทความเรื่องราว เหตุการณ์หรือสถานการณ์จากข่าว ของจริง หรือสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ

2. กำหนดปัญหาหรือวัตถุประสงค์ เป็นการกำหนดประเด็นข้อสงสัยจากปัญหาของสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ ซึ่งอาจจะกำหนดเป็นคำถาม หรือเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์เพื่อค้นหาความจริง สาเหตุ หรือความสำคัญ

3. กำหนดหลักการหรือกฎเกณฑ์ เป็นการกำหนดข้อกำหนดสำหรับใช้แยกส่วนประกอบของสิ่งที่กำหนดให้ เช่น เกณฑ์ในการจำแนกสิ่งที่มีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกัน หลักเกณฑ์ในการหาลักษณะความสัมพันธ์เชิงเหตุผล อาจเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่มีความคล้ายคลึงกันหรือขัดแย้งกัน

4. พิจารณาแยกแยะ เป็นการพินิจวิเคราะห์ ทำการแยกแยะ กระจายสิ่งที่กำหนดให้ออกเป็นส่วนย่อย ๆ โดยอาจใช้เทคนิคคำถาม 5 W.1.H.ประกอบด้วย What.(อะไร) Where (ที่ไหน) When (เมื่อไร) Why (ทำไม) Who (ใคร) และ How (อย่างไร)

5. สรุปคำตอบ เป็นการรวบรวมประเด็นที่สำคัญ เพื่อหาข้อสรุปเป็นคำตอบหรือตอบปัญหาของสิ่งที่กำหนดให้

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2551 : 49) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของ การคิดวิเคราะห์ เป็นการคิดระดับสูง การคิดจึงเป็นกระบวนการ ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. กำหนดสิ่งที่จะวิเคราะห์ว่าจะวิเคราะห์อะไร กำหนดขอบเขต และนิยามของสิ่งที่ จะคิดให้ชัดเจน เช่น จะวิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง ปัญหาเกี่ยวกับขยะ ในโรงเรียนของเรา

2. กำหนดจุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์ว่าต้องการวิเคราะห์ เพื่ออะไร เช่น เพื่อจัด อันดับ เพื่อหาเอกลักษณ์ เพื่อหาข้อสรุป เพื่อหาสาเหตุ เพื่อหาแนวทางแก้ไข

3. พิจารณาข้อมูล ความรู้ ทฤษฎีหลักการ กฎเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ว่าจะใช้หลักใด เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ และจะใช้หลักความรู้ที่ว่าควรใช้ในการวิเคราะห์อย่างไร

4. สรุปและรายงานผลการวิเคราะห์ได้เป็นระบบระเบียบชัดเจน

ชนาธิป พรกุล (2552 : 75 - 76) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการคิดวิเคราะห์ ได้แก่

1. ศึกษาข้อมูล

2. ตั้งวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3. กำหนดเกณฑ์ในการจำแนกแยกแยะข้อมูล

4. แยกแยะข้อมูลตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อให้เห็นถึงองค์ประกอบของสิ่งที่วิเคราะห์

5. หาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และหาความสัมพันธ์ของข้อมูลในแต่ละ องค์ประกอบ

6. นำเสนอผลการวิเคราะห์

7. นำผลการวิเคราะห์มาสรุปตอบคำถามตามวัตถุประสงค์

สรุปได้ว่า กระบวนการคิดวิเคราะห์ ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การกำหนด สิ่งที่จะวิเคราะห์ กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ พิจารณาข้อมูลความรู้ทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์เพื่อใช้ในการแยกแยะออกเป็นส่วนย่อย ๆ จากนั้นรวบรวม ประเด็นสำคัญเพื่อสรุปเป็น คำตอบและรายงานผลการวิเคราะห์ เป็นแนวทางทาง เพื่อการประยุกต์โอกาสต่อไป

3. ประโยชน์ของการคิดวิเคราะห์

สุวิทย์ มูลคำ (2547 : 39) กล่าวถึง ประโยชน์ของการคิดวิเคราะห์ มีดังนี้

1. ช่วยให้เราเข้าใจข้อเท็จจริง รู้เหตุผลเบื้องหลังของสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจความเป็นมาเป็นไป ของเหตุการณ์ต่าง ๆ รู้ว่าเรื่องนั้นมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่เป็นฐานความรู้ ในการนำไปใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหา การประเมินและการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

2. ช่วยให้เราสำรวจความสมเหตุสมผลของข้อมูลที่ปรากฏและไม่ด่วนสรุปตาม อารมณ์ ความรู้สึก หรืออคติ แต่สืบค้นตามหลักเหตุผลและข้อมูลที่แท้จริง

3. ช่วยให้เราไม่สรุปสิ่งใดง่าย ๆ แต่สื่อสารตามความเป็นจริง และไม่หลงเชื่อข้ออ้างที่เกิดจากตัวอย่างเพียงอย่างเดียว แต่พิจารณาเหตุผลและปัจจัยเฉพาะในแต่ละกรณีได้

4. ช่วยในการพิจารณาสาระสำคัญอื่น ๆ ที่อาจถูกบิดเบือนไป จึงทำให้มองได้อย่างครบถ้วนในแง่มุมอื่น ๆ ที่มีอยู่

5. ช่วยพัฒนาความเป็นคนช่างสังเกต การหาความแตกต่างของสิ่งที่ปรากฏ พิจารณาตามความสมเหตุสมผลของสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนที่จะตัดสินสรุปสิ่งใด ๆ

6. สามารถประเมินสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างสมเหตุสมผล

7. ช่วยประสานการความน่าจะเป็น โดยสามารถใช้ข้อมูลพื้นฐานที่มีวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ของสถานการณ์ ณ เวลานั้น อันจะช่วยให้สามารถคาดการณ์ความน่าจะเป็นได้สมเหตุสมผลยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการคิดวิเคราะห์ ทำให้ได้ข้อเท็จจริง ที่เป็นฐานความรู้ที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจ หรือแก้ปัญหาเรื่องใด ๆ ได้อย่างถูกต้อง ช่วยพัฒนาตนเองในการเป็นผู้รู้จักช่างสังเกต และสืบค้นข้อมูลตามหลักเหตุผลและความเป็นจริง ตลอดจนสามารถประเมินสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างสมเหตุสมผล

4. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์

นาธิป พรกุล (2552 : 76) กล่าวถึง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. สามารถกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. สามารถแยกแยะข้อมูลได้ตามเกณฑ์
3. สามารถบอกความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และความสัมพันธ์

ของข้อมูลในแต่ละองค์ประกอบ

4. สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์มาสรุปตอบคำถามตามวัตถุประสงค์

บลูม (Bloom, 1956 : 201 - 207 ; อ้างถึงใน ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2551 : 49 - 52) กล่าวถึง ทักษะการคิดวิเคราะห์ ประกอบด้วยทักษะสำคัญ ๆ 3 ด้าน ดังนี้

1. การคิดวิเคราะห์ความสำคัญหรือเนื้อหาของสิ่งต่าง ๆ (Analysis.of Element) เป็นความสามารถในการแยกแยะได้ว่า สิ่งใดจำเป็น สิ่งใดสำคัญ สิ่งใดมีบทบาทมากที่สุดประกอบด้วย

1.1 วิเคราะห์ชนิด เป็นการให้นักเรียนวินิจฉัยว่าสิ่งนั้น เหตุการณ์นั้น ๆ จัดเป็นชนิดใด ลักษณะใด เพราะเหตุใด เช่น ข้อความนี้ (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) เป็นข้อความชนิดใด ต้นผักชีเป็นพืชชนิดใด ม้าน้ำเป็นพืชหรือสัตว์

1.2 วิเคราะห์สิ่งสำคัญ เป็นการวินิจฉัยว่าสิ่งใดสำคัญ สิ่งใดไม่สำคัญเป็นการค้นหาสาระสำคัญ ข้อความหลัก ข้อสรุป จุดเด่น จุดด้อยของสิ่งต่าง ๆ เช่น สาระสำคัญของเรื่องนี้คืออะไร ควรตั้งชื่อเรื่องนี้ว่าอะไร การปฏิบัติเช่นนั้นเพื่ออะไร สิ่งใดสำคัญที่สุด สิ่งใดมีบทบาทมากที่สุดจากสถานการณ์

1.3 วิเคราะห์เลขนัย เป็นการมุ่งค้นหาสิ่งที่แอบแฝงซ่อนเร้น หรืออยู่เบื้องหลังจากสิ่งที่เห็น ซึ่งมีได้บ่งบอกตรง ๆ แต่มีร่องรอยของความจริงซ่อนเร้นอยู่ เช่น ภาพนี้หมายถึงใคร ข้อความนี้หมายถึงใคร หรือสถานการณ์ใด เรื่องนี้ควรยกย่องหรือตำหนิใคร เรื่องนี้ให้ข้อคิดอะไร ผู้เขียนมีความเชื่ออย่างไร

2. การคิดวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Analysis of Relationship) เป็นการค้นหาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ว่ามีอะไรสัมพันธ์กัน สัมพันธ์กันอย่างไร สัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด สอดคล้องหรือขัดแย้งกัน ได้แก่

2.1 วิเคราะห์ชนิดของความสัมพันธ์ คือ มุ่งให้คิดว่าเป็นความสัมพันธ์แบบไม่มีสิ่งใด สอดคล้องกัน หรือไม่สอดคล้องกัน มีสิ่งใดเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ และมีสิ่งใดไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ มีข้อความใด มีสิ่งใดไม่สมเหตุสมผล เพราะอะไร คำกล่าวใดสรุปผลการตัดสินใจการกระทำอะไร ไม่ถูกต้อง สองสิ่งนี้เหมือนกันอย่างไร หรือแตกต่างกันอย่างไร

2.2 วิเคราะห์ขนาดของความสัมพันธ์ ได้แก่ สิ่งใดเกี่ยวข้องมากที่สุด สิ่งใดเกี่ยวข้องน้อยที่สุด สิ่งใดสัมพันธ์กับสถานการณ์หรือเรื่องราวมากที่สุด การเรียงลำดับมากน้อยของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เรียงลำดับความรุนแรง

2.3 วิเคราะห์ขั้นตอนความสัมพันธ์ ได้แก่ เมื่อเกิดสิ่งนี้แล้วเกิดผลลัพธ์อะไร ตามมาบ้างตามลำดับ การเรียงลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์ วงจรของสิ่งต่าง ๆ สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมา ลำดับขั้นตอน ผลสุดท้ายจะเป็นอย่างไร เช่น วิเคราะห์วงจรของฝน, ฝิเลื้อ

2.4 วิเคราะห์จุดประสงค์และวิธีการ เช่น การกระทำแบบนี้เพื่ออะไร เมื่อทำอย่างนี้แล้วจะเกิดสัมฤทธิ์ผลอะไร ทำอย่างนี้มีเป้าหมายอะไร มีจุดมุ่งหมายอะไร

2.5 วิเคราะห์สาเหตุและผล เช่น สิ่งใดเป็นสาเหตุของเรื่องนี้ หากไม่ทำอย่างนี้ ผลจะเป็นอย่างไร หากทำอย่างนี้ ผลจะเป็นอย่างไร ข้อความใดเป็นเหตุผลแก่กันหรือขัดแย้งกัน

2.6 วิเคราะห์แบบความสัมพันธ์ในรูปอุปมาอุปไมย เช่น บินเร็ว เหมือนนก ระบบประชาธิปไตยเหมือนกับระบบการทำงานของอวัยวะในร่างกาย

3. การคิดวิเคราะห์เชิงหลักการ (Analysis of Organizational Principles) หมายถึง การค้นหาโครงสร้างระบบ เรื่องราว สิ่งของ และการทำงานต่าง ๆ ว่า สิ่งเหล่านั้นดำรงอยู่ได้ในสภาพเช่นนั้นเนื่องจากอะไร มีอะไรเป็นแกนหลัก มีหลักการอย่างไร มีเทคนิคอะไรหรือยึดถือ

คดีใด มีสิ่งใดเป็นตัวเชื่อมโยง การคิดวิเคราะห์หลักการเป็นการคิดที่ถือว่ามีความสำคัญที่สุด การที่จะวิเคราะห์เชิงหลักการได้ดี จะต้องมีความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์องค์ประกอบ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ได้ดีเสียก่อน เพราะผลจากความสามารถในการวิเคราะห์องค์ประกอบ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์จะทำให้สามารถสรุปเป็นหลักการได้ ประกอบด้วย

3.1 วิเคราะห์โครงสร้าง เป็นการค้นหาโครงสร้างของสิ่งต่าง ๆ เช่น การทำวิจัย มีกระบวนการทำงานอย่างไร สิ่งนี้บ่งบอกความคิดหรือเจตนาอะไร คำกล่าวนี้มีลักษณะอย่างไร (เชิญชวน โฆษณาชวนเชื่อ) โครงสร้างของสังคมไทยเป็นอย่างไรส่วนประกอบของสิ่งนี้ มีอะไรบ้าง

3.2 วิเคราะห์หลักการ เป็นการแยกแยะเพื่อค้นหาความจริงของสิ่งต่าง ๆ แล้วสรุปเป็นคำตอบหลักได้ เช่น หลักการของเรื่องนี้มีว่าอย่างไร เหตุใดความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่มีทีท่าจะยุติลงได้ หลักการในการสอนของครูควรเป็นอย่างไร ลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ เช่น วิเคราะห์วัตถุ วิเคราะห์สถานการณ์ วิเคราะห์บุคคล วิเคราะห์ข้อความ วิเคราะห์ข่าว วิเคราะห์สารเคมี ฯลฯ สรุปได้ว่า ในการวิเคราะห์จะวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพ เชิงรูปธรรม และวิเคราะห์เชิงนามธรรม

มาร์ซาโน (Marzano, 2001 : 60; อ้างถึงใน ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2551 : 52 - 53) กล่าวถึง ทักษะในการคิดวิเคราะห์ มีดังนี้

1. ทักษะการจำแนก เป็นความสามารถในการแยกแยะส่วนย่อยต่าง ๆ ทั้งเหตุการณ์ เรื่องราว สิ่งของ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ ให้เข้าใจง่าย อย่างมีหลักเกณฑ์ สามารถบอกรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ ได้
2. ทักษะการจัดหมวดหมู่ เป็นความสามารถในการจัดประเภท จัดลำดับ จัดกลุ่มของสิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเข้าด้วยกัน โดยยึดโครงสร้างลักษณะหรือคุณสมบัติ ที่เป็นประเภทเดียวกัน
3. ทักษะการเชื่อมโยง เป็นความสามารถในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ ว่าสัมพันธ์กันอย่างไร
4. ทักษะการสรุปความ หมายถึง เป็นความสามารถในการจับประเด็นและสรุปผลจากสิ่งที่กำหนดให้ได้
5. การประยุกต์ เป็นความสามารถในการนำความรู้ หลักการ และทฤษฎี มาใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถคาดการณ์กะประมาณ พยากรณ์ ขยายความ คาดเดา สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

สรุปได้ว่า ความสามารถหรือทักษะในการคิดวิเคราะห์ ได้แก่ ความสามารถในการกำหนดเกณฑ์และใช้เกณฑ์นั้น ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ความสำคัญหรือเนื้อหาของสิ่งต่าง ๆ

เช่น การจำแนก การจัดหมวดหมู่ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ความสัมพันธ์หรือความสามารถในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์เชิงหลักการ หรือความสามารถในการสรุปความและนำความรู้หลักการ ทฤษฎีไปประยุกต์ใช้

5. การวัดและประเมินผลความสามารถในการคิดวิเคราะห์

สุวิทย์ มูลคำ (2548 : 157) กล่าวถึง การประเมินผลกระบวนการคิดว่า การประเมินผลเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพราะผลที่ได้จากการประเมินจะทำให้ครูผู้สอน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ทราบถึงพัฒนาการ หรือความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดเตรียมกิจกรรม สภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน แนวทางในการประเมินผล กระบวนการคิด สามารถจำแนกได้เป็น 2 แนวทางใหญ่ ๆ ดังนี้

1. การประเมินผลด้วยการใช้แบบทดสอบ

1.1 การใช้แบบทดสอบมาตรฐาน เป็นลักษณะแบบทดสอบมาตรฐานที่มีผู้สร้างไว้แล้วสำหรับใช้วัดความสามารถในการคิด สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบทดสอบการคิดทั่วไป และแบบทดสอบการคิดเฉพาะด้าน

1.2 การสร้างแบบวัดการคิดขึ้นใช้เอง แบบทดสอบมาตรฐานสำหรับการคิดที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปนั้น บางครั้งอาจไม่สอดคล้องกับเป้าหมายในการวัด ก็สามารถสร้างแบบวัดการคิดขึ้นใช้เอง เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการในการวัด

2. การประเมินตามสภาพจริง การประเมินผลและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดนั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกกันไม่ได้ เพราะครูผู้สอนจะต้องทำหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้และประเมินผลควบคู่กันไปด้วย

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2551 : 54 - 55) กล่าวถึง กิจกรรมฝึกการคิดวิเคราะห์ มีหลายกิจกรรม เช่น การตั้งคำถามให้คิดวิเคราะห์ การมองและการสังเกต การสังเกตโดยการสัมผัสด้วยมือ การทดสอบด้วยจมูกให้ดมกลิ่น การสัมผัสด้วยหูให้ฟังเสียง การสัมผัสด้วยลิ้นให้ลิ้มรส เป็นต้น

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สามารถ วัดและประเมินผลได้ด้วยการใช้แบบทดสอบ ซึ่งอาจเป็นแบบทดสอบมาตรฐานหรือแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นมาก็ได้ วัดและประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งเป็นการวัดที่ต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน

6. การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์

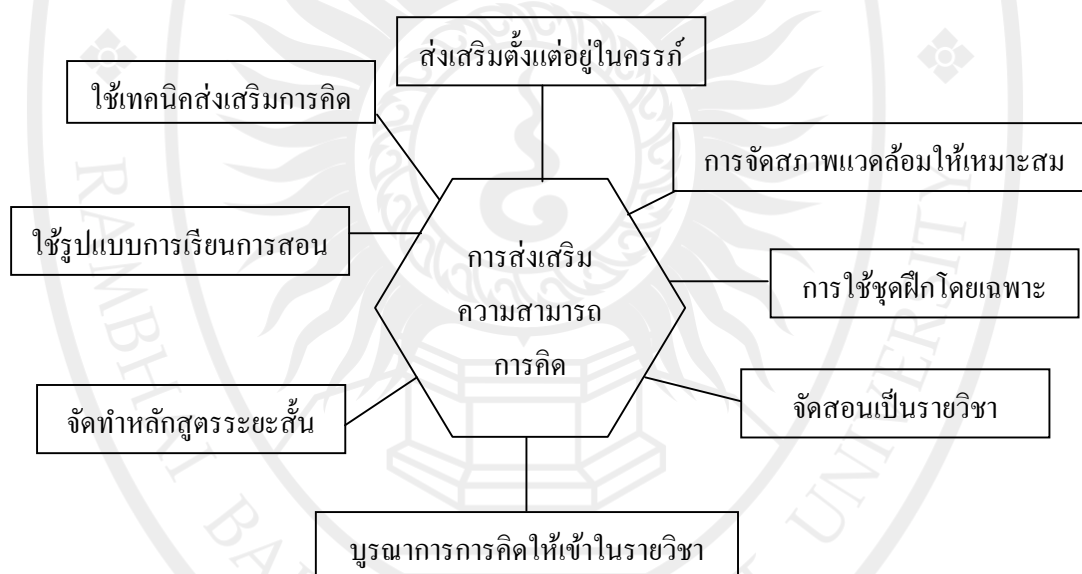
ในการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์นั้นจะต้องมีการพัฒนานิสัยและคิดเชิงวิเคราะห์ให้มีทักษะที่จะส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ต่อไป มีนักการศึกษาเสนอแนวทางไว้ ดังนี้

มาลินี ศิริจารี (2545 : 49 ; อ้างถึงใน จริยา ภูสีฤทธิ์. 2550 : 14) กล่าวถึง การส่งเสริมการวิเคราะห์ไว้ ดังนี้

1. แนะนำทักษะฝึก
2. ผู้เรียนทบทวนกระบวนการค้น ทักษะ กฎ และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทักษะที่จะฝึก
3. ผู้เรียนใช้ทักษะเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด
4. ผู้เรียนทบทวนสิ่งที่คิดหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในสมองขณะที่ทำกิจกรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 17 - 18) กล่าวถึง การส่งเสริมการคิดไว้ ดังนี้

การคิดเป็นกระบวนการไม่ใช่เนื้อหา การปลูกฝังให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดจึงจำเป็นต้องใช้แนวทางและวิธีการที่หลากหลายส่งเสริมกัน

ภาพประกอบ 2 แนวทางการส่งเสริมความสามารถการคิด

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 17 - 18

วิธีที่ 1 ส่งเสริมตั้งแต่อยู่ในครรภ์ให้ได้รับปัจจัยที่เอื้อต่ออวัยวะที่ใช้ในการคิด เช่น อาหาร น้ำ อากาศ คนตรี ฯลฯ

วิธีที่.2 จัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการคิดของเด็กทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน เช่น บรรยากาศที่เอื้อต่อการใช้คำถาม

วิธีที่ 3 ใช้ชุดฝึกโดยเฉพาะ เช่น ต้องการฝึกทักษะบางตัวซึ่งเป็นการฝึกโดยตรงโดยไม่ผูกพันกับเนื้อหา (Content Free) หรือเกมฝึกคิดต่าง ๆ ส่วนใหญ่ชุดฝึกเหล่านี้ต้องซื้อ เช่น ชุดฝึกของเดอโบโนในเมืองไทย มีวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับแบบฝึกคิดหรือชุดฝึกสามารถนำไปปรับปรุงให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

วิธีที่ 4 จัดสอนเป็นรายวิชาหรือเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา นิยมทำในระดับอุดมศึกษา เช่น Philosophy for Children สอนเด็กให้เป็นนักปราชญ์น้อยทดลองในเมืองไทยแล้วได้ผลพอสมควร

วิธีที่ 5 จัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นเช่นหลักสูตร 3 วันหรือ 5 วัน

วิธีที่ 6 บูรณาการทักษะการคิดเข้าไปในการสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ

วิธีที่ 7 ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่นักวิชาการคิดขึ้นโดยมีทฤษฎีหรือหลักการเกี่ยวกับการคิดเร้ารับมีกระบวนการในการดำเนินการสอนแล้วได้ผลตามวัตถุประสงค์ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้การอุปมาอุปไมยเป็นหลักหลังใช้รูปแบบการสอนเรียงความของผู้เรียนมีลักษณะการเขียนแตกต่างไปจากเรียงความเรื่องเดิมที่เขียนก่อนใช้รูปแบบการสอน

วิธีที่ 8 ใช้เทคนิคที่ส่งเสริมการคิดเช่นเทคนิคการใช้คำถาม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 (2549 : 10 - 13) กล่าวถึง การส่งเสริมและพัฒนาการคิดไว้ ดังนี้

1. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสมรรถภาพในการรู้คิดของสมอง การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพจะต้องสอดคล้องกับสมรรถภาพในการรู้คิดของสมองเพราะสมองเป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุดของร่างกายทำหน้าที่ควบคุมการรับรู้การคิดการเรียนรู้สติปัญญา ความจำ อารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมของมนุษย์ตลอดทั้งชีวิต รวมทั้งการเคลื่อนไหวโดยเซลล์ประสาทซึ่งเป็นเครื่องจักรกลของสมอง จะรับข้อมูลความรู้สึกจากการสัมผัสส่งต่อไปยังสมองและสมองจะทำหน้าที่ย่อยข้อมูล โยงสัมผัสเรียนรู้เก็บความจำความรู้สึกต่าง ๆ ประเมินค่า และแสดงความคิดออกมาด้วยภาษาและพฤติกรรม ดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยสมอง ด้วยกายและด้วยใจ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเองโดยให้มีการเชื่อมโยงกับธรรมชาติ จินตนาการ ความงาม ปัญญาและฐานความจริง

2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กระตุ้นประสาทการรับรู้ทุกส่วนด้วยประสบการณ์จริงในวิถีชีวิตจริง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ความรู้เป็นความจริง รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นประสาทสัมผัสทุกรูปแบบให้รับรู้ข้อเท็จจริงมากที่สุด เพื่อยุ่ทำทาสมองทุกระบบ ให้คิดค้นทุกรูปแบบให้เรียนรู้ทั้งรายบุคคล และเป็นกลุ่มโดยจัดกิจกรรมกระตุ้นการสังเกต การสำรวจ การใช้ร่างกาย การใช้กล้ามเนื้อให้ทดลองทำ ให้คิดวิเคราะห์ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

3. สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมความรู้สึที่ดีต่อการเรียนรู้ ให้เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้โดยนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ได้ในชีวิต การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรยึดอารมณ์และความรู้สึกที่ดีเป็นจุดเริ่มต้นคือความสนใจ ความมั่นใจ ความรู้ประสบการณ์เดิมการเรียนรู้ที่สนุกสนาน การผ่อนคลาย การใช้จินตนาการ การวาดภาพในสมองฝึกสมาธิในการทำงาน นิทาน เพลง คนตรี การเคลื่อนไหวสร้างสรรค์และจังหวะร่วมกับการประเมินตนเองตลอดเวลา

4. เปิดโอกาสให้คิด และให้เห็นคุณค่าของความคิดโดยทุกความคิดของผู้เรียน จะได้รับการตอบสนองด้วยความสนใจ การเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ คิดนั้น ครูไม่ควรไปตัดสินผิดถูกหรือใครนำเสนอสิ่งใดก็ให้เขียนลงในกระดาษ หรือในกระดานดำ ครูควรเคารพความคิดของนักเรียนและช่วยพัฒนาความคิดได้โดยครูต้องฟังความคิดเห็นของนักเรียนไม่ว่าสิ่งที่คิดอยู่นั้นในเนื้อหาที่เรียนหรือไม่รู้ไม่ชี้ว่าความคิดนั้นถูก หรือผิดแต่ควรให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการพัฒนาความคิดหรือให้ข้อมูลเปรียบเทียบเมื่อเห็นว่านักเรียนคิดผิดพร้อมใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้ได้คิดวิเคราะห์ร่วมกัน ชาตรี สารัญ (2544 : 26) ได้เสนอแนะว่า การเตรียมพร้อมกับการสนทนอย่างหนึ่งของครูผู้มุ่งพัฒนาการคิดของนักเรียนก็คือ การเตรียมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนด้วยการยอมรับความคิดเห็น การไม่ปิดกั้นความคิดเห็น คือวิธีการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้คิดเป็นเพราะนักเรียนจะกล้าคิดกล้าแสดงออกการพยายามให้นักเรียนได้แสดงออก ซึ่งความคิดของเด็กจะช่วยสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นได้โดยให้กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น การตั้งชื่อเรื่อง การเขียนวัตถุประสงคความประทับใจและแสดงความคิดเห็นในบอกปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เมื่อนักเรียนเสนอผลงานให้เพื่อน ๆ ฟังครูควรให้คำชมเชยพร้อมวิจารณ์เชิงบวกเพิ่มเติมสิ่งที่ขาดนักเรียนจะเกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตัวเองคิดเอง

5. จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะในการแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง การแสวงหาความรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่จะต้องปลูกฝังให้มีขึ้นในตัวนักเรียน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด ทักษะการหาความรู้ให้เป็นนิสัยแก่นักเรียนมีนิสัยในการหาความรู้แล้วนักเรียนจะเกิดนิสัยใฝ่เรียนรู้ถ้าทำบ่อย ๆ รู้มากขึ้นนำไปใช้ประโยชน์ให้ถูกต้อง ก็แสดงว่าเป็นคนมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิดตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ ชาตรี สารัญ (2544 : 18) บทบาทของครูผู้สอนในการส่งเสริมทักษะด้านนี้คือ วิธีการที่ได้ความรู้มาให้มากกว่าความรู้ที่ได้มาการศึกษาส่งเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีชีวิตแห่งการเรียนรู้ คือรู้วิธีหาความรู้ มีการศึกษาอยู่ตลอดชีวิต ต้องเป็นบุคคลผู้รู้แหล่งความรู้วิธีที่จะได้มาซึ่งความรู้ เพราะคนเก่งในอนาคตมีใช้คนที่รู้หรือทำข้อมูลได้มากมายแต่เป็นคนที่ไม่รู้ว่าจะต้องใช้ข้อมูลอะไร และจะหาข้อมูลนั้นได้ที่ไหน

สรุปได้ว่า การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เป็นกระบวนการทางสมองในการจัดกระทำข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่รับเข้ามาอย่างเป็นระบบที่สามารถพัฒนาฝึกฝนส่งเสริมได้ด้วยการให้รับข้อมูลหรือสารด้วยการจัดกิจกรรมการอ่าน ฟัง หรือสัมผัสแล้วพิจารณา ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง แยกแยะเป็นส่วน การประเมินค่า สรุปไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรู้ความสามารถและถ่ายทอดองค์ความรู้สิ่งประดิษฐ์ใหม่ด้วยการพูดหรือแสดงออก ทำให้ทักษะความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนดีขึ้น ด้วยการกระตุ้นและส่งเสริมการใช้คำถามด้านการคิด

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทักษะการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์นั้นมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินชีวิต กล่าวคือ การอ่านเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า ความรู้ ประสบการณ์ หากมีทักษะการอ่านอย่างดีแล้วก็จะทำให้ได้รับการพัฒนาและเกิดการเรียนรู้ที่ดี. การเขียนก็เช่นกัน เนื่องจากการเขียน เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ผู้เขียนจะต้องรู้หลักและวิธีการเขียน การใช้ภาษาที่เหมาะสมกับกาลเทศะของบุคคล การคิดวิเคราะห์ถือเป็นทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ การดำเนินชีวิต และการคิดทั้งหมด บุคคลที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จะมีความสามารถในด้านอื่น ๆ เหนือกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่งทั้งทักษะทั้งสามด้านนี้ผู้วิจัยเห็นว่ามีสำคัญและจำเป็นที่จะต้องให้การพัฒนา สนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดกับเยาวชนไทยทุกคนเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

โครงการยกระดับการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ของนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น ตัวชี้วัด 1.8 อัตราการอ่านออกเขียนได้ ของจำนวนประชากร โดยเฉพาะประชากรในวัยประถมศึกษาในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏฯ ทั้งนี้ในปีงบประมาณ 2562 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับงบประมาณเพื่อยกระดับคุณภาพการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ของนักเรียนในระดับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีแนวความคิด การพัฒนาทักษะ การอ่านและการเขียนที่เป็นรากฐานสำคัญอย่างยิ่ง ในระดับอนุบาลและประถมศึกษา นักเรียนจะประสบความสำเร็จในการเรียนวิชาต่าง ๆ มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการอ่าน และสามารถเขียนถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดจากเรื่องที่อ่าน เขียนขยายความจากเรื่องที่อ่าน เขียนบรรยายสิ่งต่าง ๆ จากการอ่าน เขียนประยุกต์ โดยใช้ความสำคัญจากสิ่งที่เคยอ่านรวมกับความรู้สึกลึกซึ้งของตน มาพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

หลักการและเหตุผล

การจัดการศึกษาของประเทศไทย ให้ความสำคัญต่อการอ่านและการเขียนเป็นอย่างมาก ดังเกิดได้จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรแม่บทในการจัดการศึกษาของคนในชาติได้กำหนดให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ที่คนไทยทุกคนจะต้องเรียนรู้ นโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) ของกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดวิสัยทัศน์ให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้านความสามารถในการอ่านการเขียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 ผู้เรียนต้องอ่านออกเขียนได้ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ผู้เรียนต้องอ่านคล่องเขียนคล่อง ในปีงบประมาณ 2560 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกาศนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน 11 ประการ โดยมีจุดเน้นในการเร่งพัฒนาความแข็งแกร่งทางการศึกษา ให้ผู้เรียนทุกระดับทุกประเภท รวมถึงเด็กพิการ และด้อยโอกาส มีความรู้ และทักษะแห่งโลกยุคใหม่ ควบคู่กันไป โดยเฉพาะทักษะการอ่าน การเขียน และการคิด เพื่อให้มีความพร้อมเข้าสู่การศึกษาระดับสูง และโลกของการทำงาน

การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งที่ใช้ในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นคนฉลาดรอบรู้ ทันโลก ทันเหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลงของสังคม ผู้มีนิสัยรักการอ่าน และมีทักษะการอ่านที่ดีย่อมแสวงหาความรู้และศึกษาเล่าเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้อย่างแนบเนียน การอ่านมีความจำเป็นมากสำหรับนักเรียนเพราะเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ นั่นคือใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า หากมีทักษะการอ่านอย่างดีแล้วการเรียนรู้วิชาใด ๆ ก็จะมีประสิทธิภาพดีด้วย การรู้จักฝึกฝนอ่านอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้ผู้อ่านมีพื้นฐานการอ่านดี มีความรู้กว้างขวางและเกิดทักษะอย่างไรก็ตาม นักเรียนจะเป็นผู้อ่านที่ดีได้นั้นจะต้องขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ครูเป็นผู้จัดเตรียมให้

การเขียน มีบทบาทสำคัญมากในชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งหากมีความชัดเจนจะส่งเสริมสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความรู้สึกของมนุษย์แต่ปัจจุบันได้พบว่า ปัญหาด้านการเขียน ไม่ว่าจะเป็นการสะกดคำ การเว้นวรรคตอน หรือการใช้ภาษาไม่เหมาะสมกับกาลเทศะของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขียนสรุปความไม่เป็น อ่านหรือฟังจับใจความไม่ได้ ล้วนแล้วแต่เนื่องมาจากการขาดทักษะในเรื่องการเขียนทั้งสิ้น จึงทำให้การสื่อสารไม่สัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมาย การคิดวิเคราะห์เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต การคิดวิเคราะห์เป็นรากฐานสำคัญของการคิดทั้งหมด บุคคลที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์จะมีความสามารถในด้านอื่น ๆ เหนือกว่าบุคคลทั่วไป ทั้งทางด้านสติปัญญาและการดำเนินชีวิต

เป็นทักษะที่ทุกคนสามารถพัฒนาได้ ซึ่งประกอบไปด้วยทักษะที่สำคัญคือ การสังเกต การเปรียบเทียบ การคาดคะเน การประยุกต์ใช้ การประเมิน การจำแนกแยกแยะประเภท การจัดหมวดหมู่ การสันนิษฐาน การสรุปผลเชิงเหตุผล การศึกษาหลักการ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ทักษะการคิดวิเคราะห์จึงเป็นทักษะการคิดระดับสูง

ดังนั้นการอ่าน การเขียนและการคิดวิเคราะห์ จึงเป็นทักษะพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ภาษาทุกภาษา ทั้งในการเรียนระดับพื้นฐานและในระดับสูง ทั้งนี้การเรียนในระดับพื้นฐานจะเน้นในด้านการอ่าน การเขียนและการคิดวิเคราะห์ ได้ถูกต้อง มีความแม่นยำในหลักเกณฑ์ทางภาษา ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นความจำเป็นของนักเรียนทุกคน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จึงได้จัดทำโครงการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ด้านการอ่าน การเขียน การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนในระดับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนานวัตกรรมการส่งเสริมทักษะการอ่าน การเขียน และคิดวิเคราะห์ พร้อมทั้งส่งเสริมให้โรงเรียนนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการส่งเสริมทักษะการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย และประถมศึกษา
2. เพื่อเผยแพร่ นวัตกรรมส่งเสริมทักษะการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย และประถมศึกษา ไปยังโรงเรียนระดับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำ นวัตกรรมส่งเสริมทักษะการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนระดับปฐมวัยและประถมศึกษา
4. เพื่อนำเสนอแนวทางการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ด้านการอ่าน การเขียน การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนในระดับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เป้าหมาย

1. เชิงปริมาณ
 - 1.1 จำนวนโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ 50 โรงเรียน
 - 1.2 จำนวนครูที่ได้รับการพัฒนานวัตกรรมการอ่านออกเขียนได้ ร้อยละ 10 ของผู้เข้าร่วมโครงการ
 - 1.3 จำนวนนวัตกรรมในการยกระดับการเรียนรู้ด้านการอ่านออกเขียนได้ 3 นวัตกรรม
 - 1.4 จำนวนนักเรียนที่สัมฤทธิ์ผลทางด้านการอ่านออกเขียนได้ ร้อยละ 20 ของผู้เข้าร่วมโครงการ

2. เชิงคุณภาพ

- 2.1 ครุต้นแบบการสอนภาษาไทย ด้านการออกเขียนได้ อยู่ในระดับดี
- 2.2 คุณภาพของนวัตกรรมการอ่านออกเขียนได้ อยู่ในระดับดี
- 2.3 นักเรียนมีสัมฤทธิ์ผลทางการอ่านออกเขียนได้สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ระยะเวลาดำเนินการ

ตุลาคม 2561 - กรกฎาคม 2562

สถานที่ดำเนินการ

1. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
2. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีเขต 1
4. โรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีเขต 1

จันทบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการ

ขั้นตอนที่	รายการ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
1	จัดทำโครงการเพื่อเสนออธิการบดีขออนุมัติ	1 - 5 ต.ค.61	รองคณบดีฝ่ายบริหาร
2	แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ	6 - 10 ต.ค.61	คณบดีคณะครุศาสตร์
3	ประชุมคณะกรรมการดำเนินโครงการ	16 ต.ค.61	คณบดีคณะครุศาสตร์
4	จัดทำหนังสือส่งเสริมทักษะการอ่าน การเขียน และคิดวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็น นวัตกรรมต้นแบบ 3 นวัตกรรม 4.1 ระดับอนุบาล 3 4.2 ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 4.3 ระดับประถมศึกษาปีที่ 4	17 ต.ค. - 30 พ.ย.61	1. ภาควิชาภาษาไทย (ชั้น ป.3) 2. โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ รำไพพรรณี (ชั้น อ.3 และ ป.4)
5	หาคุณภาพของหนังสือส่งเสริมทักษะ ฯ และแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน	1 - 28 ธ.ค.61	รองคณบดีฝ่ายบริหาร และคณะกรรมการ
6	ประชาสัมพันธ์เชิญ สพป.จบ.1 และโรงเรียน เข้าร่วมโครงการ	3 - 10 ม.ค.62	รองคณบดีฝ่ายบริหาร

ขั้นตอนที่	รายการ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
7	บันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จันทบุรี เขต 1 และ โรงเรียนระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานที่เข้าร่วมโครงการ 50 โรงเรียน	18 ม.ค.62	คณบดีคณะครุศาสตร์ และคณะกรรมการฯ
8	8.1 จัดกิจกรรมต้นแบบสำหรับครูที่เข้าร่วม โครงการทั้ง 50 โรงเรียน 8.2 มอบหนังสือส่งเสริมทักษะการอ่าน การเขียน และคิดวิเคราะห์ 8.3 มอบแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน 8.4 มอบคู่มือการใช้หนังสือส่งเสริมทักษะ การอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์	18 ม.ค.62	1. ภาควิชาภาษาไทย (ชั้น ป.3) 2. โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ รำไพพรรณี (ชั้น อ.3 และ ป.4)
9	นิเทศ แนะนำ ครูที่เข้าร่วมโครงการ ในพื้นที่จริง ทั้ง 50 โรงเรียน	21 ม.ค. - 8 มี.ค.62	1. ภาควิชาภาษาไทย 2. โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ รำไพพรรณี
10	10.1 ครูที่เข้าร่วมโครงการ นำเสนอผลงาน 10.1.1 จัดนิทรรศการ 10.1.2 นำเสนอผลงานในรูปแบบการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) 10.2 คัดเลือกครูต้นแบบ โครงการยกระดับ	14 - 16 มี.ค. 62	คณบดีคณะครุศาสตร์ รองคณบดีฝ่ายบริหาร และคณะกรรมการฯ
	คุณภาพการเรียนรู้ด้านการอ่านการเขียนการ คิดวิเคราะห์ของนักเรียน ในระดับการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2562		
11	วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการ อ่าน การเขียน และการคิดวิเคราะห์ของนัก เรียนที่เข้าร่วมโครงการ	20-31 มี.ค.62	คณบดีคณะครุศาสตร์ รองคณบดีฝ่ายบริหาร และคณะกรรมการฯ
12	รายงานสรุปผลการดำเนินโครงการ	1-30 เม.ย.62	รองคณบดีฝ่ายบริหาร

งบประมาณ

งบประมาณแผ่นดิน จำนวน 2,500,000 บาท แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายดังนี้

1. ค่าตอบแทน	500,000	บาท
2. ค่าใช้สอย	1,200,000	บาท
3. ค่าวัสดุ	800,000	บาท

การประเมินผล

1. วิเคราะห์บริบท (Context)
2. วิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าของโครงการ (Input)
3. วิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน (Process)
4. วิเคราะห์ผลผลิตของโครงการ (Product)
5. วิเคราะห์ผลกระทบ (Impact)
6. วิเคราะห์ประสิทธิภาพของโครงการ (Effectiveness)
7. วิเคราะห์ความยั่งยืนของโครงการ (Sustainability)
8. วิเคราะห์ความเหมาะสมในการประยุกต์ใช้ (Transportability)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีทักษะและความสามารถในการอ่าน การเขียน และคิดวิเคราะห์ สูงขึ้น และสามารถนำไปต่อยอดในการเรียนรู้ในอนาคตได้
2. ครูที่เข้าร่วมโครงการสามารถนำนวัตกรรมต้นแบบไปต่อยอดสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ พร้อมทั้งเผยแพร่ จนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนให้มีคุณภาพสูงสุด
3. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความร่วมมือในเชิงวิชาการ ก่อเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาและคุณภาพชีวิตของชุมชนภาคตะวันออก

ขั้นตอนการดำเนินโครงการ

ขั้นตอนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนานวัตกรรม

1. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ เพื่อดำเนินการสร้างนวัตกรรม 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย และชุดที่ 2 กลุ่มครูโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ระดับปฐมวัย และประถมศึกษา

2. คณะกรรมการทั้ง 2 ทีม ดำเนินการสร้างนวัตกรรมส่งเสริมและพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ แบบทดสอบ และคู่มือครู พร้อมทั้งทดสอบหาคุณภาพของนวัตกรรม

3. คณะกรรมการบริหารโครงการ ประสานงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จันทบุรี เขต 1 เพื่อดำเนินการนำนวัตกรรมไปใช้

ขั้นตอนที่ 2 การเผยแพร่วัตกรรม

1. คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ร่วมมือกับหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 เพื่อประสานงานกับโรงเรียนในสังกัด

2. คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 และโรงเรียนในสังกัด 51 โรงเรียน ลงนามความร่วมมือเพื่อพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียน และคิดวิเคราะห์

3. คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มอบนวัตกรรมการพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียน และคิดวิเคราะห์ ระดับอนุบาล 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และประถมศึกษาปีที่ 4 ให้กับโรงเรียนเครือข่ายความร่วมมือ

4. คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ร่วมมือกันจัดคณะกรรมการไปนิเทศ เพื่อแนะนำให้กับโรงเรียนเครือข่ายความร่วมมือ

ขั้นตอนที่ 3 การประกวดนวัตกรรมครูต้นแบบและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1. คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ดำเนินการจัดนิทรรศการประกวดนวัตกรรมต่อยอด การนำเสนอผลงานเพื่อคัดเลือกครูต้นแบบ พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลงาน ทั้ง 51 โรงเรียน

2. คัดเลือกครูต้นแบบ การอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ ระดับชั้นละ 3 คน รวมเป็น 9 คน

3. มอบโล่รางวัลให้กับครูต้นแบบ ครูเครือข่าย และ โรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินโครงการ

การประเมินโครงการ กำหนดให้มีการประเมิน 2 แบบ ดังนี้

1. การประเมินการดำเนินโครงการ โดยมุ่งประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจ ในภาพรวม 3 ด้าน คือ ด้านการดำเนินงานในภาพรวมของผู้จัดโครงการ ด้านความรู้ความเข้าใจ และด้านการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่เข้าร่วมโครงการ และร่วมกิจกรรมนำเสนอผลงานและการแสดงนิทรรศการ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบการสุ่มอย่างง่าย โดยประเมินในวันจัดนิทรรศการ และการแสดงผลงาน วันที่ 15 - 16 มีนาคม

2. ประเมินโครงการโดยใช้รูปแบบ CIPPIEST เป็นการประเมินหลังจากที่ดำเนินโครงการร่วมกับโรงเรียนเครือข่ายเรียบร้อยแล้ว ด้วยวิธีการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม 1) ผู้บริหารและกรรมการดำเนินโครงการ 2) ผู้ประสานงาน ได้แก่ ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จันทบุรีเขต 1 และ 3) ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

ความหมายของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กรวิทย์ ศรีกิจการ (2540 : 16) ได้กล่าวว่า การประเมินผลโครงการเป็นการประยุกต์ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมเพื่อตัดสินและพัฒนาโครงการด้านการวางแผนติดตามประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการทางสังคมรวมทั้งการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงจากการนำนโยบายและแผนงาน โครงการไปปฏิบัติ

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2541 : 2) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการในการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการและพิจารณาบังชี้ให้ทราบถึงจุดเด่นจุดด้อยของการนั้นอย่างมีระบบตัดสินใจว่าจะปรับปรุงโครงการนั้นเพื่อดำเนินงานต่อไปหรือยุติการดำเนินโครงการนั้น

ณรงค์ นันทวรรณะ (2547 : 381) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการหาแนวทางวิธีการปรับปรุงวิธีการจัดการเกี่ยวกับโครงการและหาผลที่แน่ใจว่าเกิดจากโครงการเพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพ และประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

ประทุม รอดประเสริฐ (2547 : 74) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการ และพิจารณาชี้ให้ทราบถึงจุดเด่นจุดด้อยของโครงการนั้นอย่างมีระบบแล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นต่อไป หรือยุติการดำเนินโครงการนั้น

สุวิมล ศิริภานุรักษ์ (2548 : 2 - 3) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานเพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถใช้ในการพิจารณาการดำเนินการซึ่งจะทำให้การดำเนินการเป็นไปได้อย่างทันทั่วทั้งที่ภายในเวลาที่เหมาะสม

พิสนุ พ่องศรี (2550 : 68) ได้กล่าวว่าการประเมินโครงการโดยรวมแล้วเป็นกระบวนการตัดสินใจคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งระยะใด หรือทุกระยะโดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อตัดสินใจจัดทำโครงการทดลองหรือนำร่องปรับเปลี่ยนระดับปรับปรุงขยายผล หรือยกเลิกโครงการนั่นเอง

สุพัตร์ พิบุญ (2551 : 4) ได้กล่าวว่าการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วตัดสินใจคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยเทียบกับเกณฑ์เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเป็นกิจกรรมที่ใช้วิธีการเชิงวิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนสำคัญ ๆ คือ วิเคราะห์เป้าหมายหรือสิ่งที่มุ่งประเมิน กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของการประเมินออกแบบประเมินสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลสรุปและเขียนรายงานการประเมิน

สุวิมล ว่องวานิช และคณะ (2551 : 57 - 58) ได้กล่าวว่าการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของโครงการข้อมูลที่ได้จากการประเมินโครงการเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวนั้น สมควรได้รับการขยายงานสนับสนุนให้คงอยู่ต่อไป หรือสมควรระงับการดำเนินการประเมินจะต้องให้ได้ข้อมูลที่ช่วยผู้บริหารตัดสินใจในการเลือกหนทางปฏิบัติในการแก้ปัญหา ผลของการประเมินควรจะสมารถนำไปช่วยในการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น

กนกวรรณ จันทร์เจริญชัย (2553 : 2 - 8) ได้กล่าวว่าการประเมินโครงการ หมายถึง การตรวจสอบ และวัดสิ่งที่แผนหรือโครงการได้กำหนดไว้ในขั้นตอนของการวางแผน และเมื่อนำไปดำเนินการแล้วสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามที่กำหนดและคาดหมายไว้เพียงใด เพื่อผู้วางแผนจะได้นำไปพิจารณาและประกอบการตัดสินใจต่อไป การประเมินมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนความสอดคล้องของโครงการกับแผนพัฒนาหรือนโยบายและกลยุทธ์ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมด้านเทคนิคการดำเนินงานและความสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อยืนยันว่าโครงการมีความเป็นไปได้ทางด้านการเงินและเศรษฐกิจ

ศิริชัย กาญจนวาสิ (2552 : 22) ได้กล่าวว่าการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการศึกษาสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยการประเมินเป็นการตรวจสอบการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การประเมินเป็นการช่วยเสนอสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ การประเมินเป็นการตอบสนองสารสนเทศแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายด้วยการบรรยายอย่างลุ่มลึก และการประเมินเป็นการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน

สรุปได้ว่า ความหมายของการประเมินโครงการ เป็นกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ทราบถึงข้อบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อยของโครงการเพื่อจะได้นำไป

พัฒนา การเปรียบเทียบผลการดำเนินงานว่าวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ดีหรือไม่อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจโครงการหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินโครงการเพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการ

รัตนะ บัวสนธิ์ (2540 : 17) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการเน้นกระบวนการวิเคราะห์ การรวบรวมและการจัดเตรียม ซึ่งต้องใช้ข้อมูลมาเป็นสิ่งพิจารณาสำหรับการเลือกการตัดสินใจ การประเมินเป็นกระบวนการที่เป็นรูปธรรม มีกระบวนการที่มีวิสัยทัศน์และค่อนข้างจะเป็นธรรมชาติ

ประทุม รอดประเสริฐ (2547 : 74 - 75) กล่าวถึง การประเมินโครงการมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อแสดงถึงเหตุผลที่ชัดเจนของโครงการอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการตัดสินใจว่าลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุดซึ่งจะต้องทำการประเมินเพื่อหาประสิทธิภาพและข้อมูลชนิดใดที่จะต้องเก็บรวบรวมไว้เพื่อการวิเคราะห์
2. เพื่อรวบรวมหลักฐานความเป็นจริงและข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่การพิจารณาถึงประสิทธิผลของโครงการ
3. เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเพื่อนำไปสู่การสรุปผลของโครงการ
4. การตัดสินใจว่าข้อมูลหรือข้อเท็จจริงใดที่สามารถนำไปใช้ได้

แววตา พุกยา (2550 : 57 - 59) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายความสำคัญและประโยชน์ของโครงการสรุปได้ ดังนี้

1. การประเมินจะช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจนขึ้น กล่าวคือ ก่อนที่โครงการจะได้รับการสนับสนุนให้นำไปใช้ย่อมจะได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดจากผู้บริหาร และผู้ประเมิน ส่วนใดที่ไม่ชัดเจน เช่น วัตถุประสงค์หรือมาตรฐานในการดำเนินงาน หากขาดความแน่นอนแจ่มชัดจะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องชัดเจนเสียก่อน ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการประเมินโครงการ มีส่วนช่วยให้โครงการมีความชัดเจน และสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้อย่างได้ผล มากกว่าโครงการที่ไม่ได้รับการประเมิน
2. การประเมินโครงการช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่า หรือประโยชน์เต็มที่ ทั้งนี้เพราะการประเมินโครงการจะต้องวิเคราะห์ทุกส่วนของโครงการ ข้อมูลใดหรือปัจจัยใดที่เป็นปัญหาจะได้รับการจัดสรรให้อยู่ในจำนวนหรือปริมาณที่เหมาะสมเพียงพอแก่การดำเนินงาน ทรัพยากรที่ไม่จำเป็น หรือมีมากเกินไปจะได้รับการตัดทอนและทรัพยากรใดที่ขาดก็จะได้รับการจัดหาเพิ่มเติม ฉะนั้นการประเมินโครงการจึงมีส่วนที่ทำให้การใช้ทรัพยากรของโครงการเป็นไปอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพ

3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์โครงการเป็นส่วนหนึ่งของแผน ดังนั้นเมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขให้ดำเนินการไปด้วยดีย่อมจะทำให้แผนงานดำเนินไปด้วยดี และบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ หากโครงการใดโครงการหนึ่งมีปัญหาในการนำไปปฏิบัติย่อมกระทบกระเทือนต่อแผนงานทั้งหมดโดยรวม ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้เช่นเดียวกันว่า หากประเมินโครงการมีส่วนช่วยให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพย่อมหมายถึงการประเมินโครงการมีส่วนช่วยให้แผนงานบรรลุถึงวัตถุประสงค์ และดำเนินงานไปด้วยดีเช่นเดียวกัน

4. การประเมินโครงการมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบ (Impact) ของโครงการ และทำให้โครงการมีข้อที่ก่อให้เกิดความเสียหายลดน้อยลง

5. การประเมินโครงการมีส่วนช่วยอย่างสำคัญในการควบคุมคุณภาพของงาน การประเมินโครงการเป็นการตรวจสอบ ควบคุมชนิดหนึ่งซึ่งดำเนินงานอย่างมีระบบและมีความเป็นวิทยาศาสตร์ ทุกอย่างของโครงการ ปัจจัยทุกชนิดที่ใช้ในการดำเนินงานจะได้รับการวิเคราะห์อย่างละเอียดทั้งข้อมูลนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) และผลงาน (Outputs) จะได้รับการตรวจสอบประเมินผลทุกขั้นตอน ส่วนใดที่เป็นปัญหาหรือไม่มีคุณภาพจะได้รับการพิจารณาย้อนกลับ (Feedback) เพื่อให้มีการดำเนินงานใหม่จนกว่าจะเป็นไปตามมาตรฐานหรือเป้าหมายที่ต้องการ

6. การประเมินโครงการมีส่วนช่วยในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติตามโครงการ เพราะการประเมินโครงการมิใช่เป็นการควบคุมบังคับบัญชาหรือสั่งการ แต่เป็นการศึกษาวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขและเสนอแนะวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติโครงการย่อมจะนำมาซึ่งผลงานที่ดีเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจมีความพึงพอใจมีความตั้งใจกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานต่อไปมากขึ้น

7. การประเมินโครงการช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ การประเมินโครงการจะทำให้ผู้บริหารทราบถึงอุปสรรคปัญหา ข้อดี ข้อเสีย ความเป็นไปได้และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการโดยข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการต่อไปหรือจะยุติโครงการนั้น ผลของการประเมินโครงการอาจเป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการวางแผนหรือการกำหนดนโยบายของผู้บริหารและฝ่ายการเมือง

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาประสิทธิผลของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจวิเคราะห์ถึงผลการดำเนินงานว่าบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพราะผลการประเมินจะเป็นตัวกระตุ้นในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของแต่ละโครงการให้มากยิ่งขึ้น

ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ

สำราญ มีแจ้ง (2544 : 6) ได้สรุปความสำคัญของโครงการไว้ดังนี้

1. ช่วยให้แผนมีความชัดเจน
2. ช่วยให้การปฏิบัติตามแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ช่วยให้แผนมีความเป็นไปได้สูง
4. ช่วยให้ทราบทรัพยากรดำเนินงานในแผน
5. การควบคุมแผนงานทำได้ง่ายและไม่ซับซ้อน

ถวัลย์ มาศจรัส และเชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2547 : 200 - 201) ได้สรุปว่าการประเมินโครงการมีความสำคัญ 7 ประการ ดังนี้

1. สร้างสรรค์โครงการที่มีคุณภาพ โครงการต่าง ๆ มีจำนวนมากหากนำมาปฏิบัติทุกแผน/โครงการคงจำกันไม่ไหวไม่ทันเวลา จึงต้องมีการกลั่นกรองโครงการที่มีอยู่ ที่พอทำได้ การประเมินจะมีความสำคัญมากที่จะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ตัดสินใจในความเป็นไปได้ของโครงการ ทำให้ได้โครงการที่มีคุณภาพเมื่อดำเนินการแล้วเกิดประโยชน์คุ้มค่า

2. ป้องกัน แก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ดี เมื่อเริ่มต้นโครงการ หากมีการประเมินสภาพปัญหาที่อาจเป็นข้อจำกัดของการทำงาน จะทำให้คาดการณ์ได้ว่าปัญหาอุปสรรคใดอาจเกิดขึ้นได้ ทำให้สามารถหาแนวทางที่จะป้องกันไม่ให้เกิดปัญหานั้นเกิดขึ้น และในระหว่างที่ปฏิบัติงานตามแผน หากมีการประเมินอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ทราบผลสำเร็จและความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอน ทำให้ทราบว่าเมื่อไร สิ่งใดเกิดขึ้น เกิดขึ้นเพราะเหตุใด ผู้รับผิดชอบสามารถนำสิ่งที่เป็นผลสำเร็จ เป็นสิ่งที่ดีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานต่อไป และสิ่งใดที่เป็นปัญหาหรือสิ่งใดไม่มี ผู้รับผิดชอบก็สามารถที่จะขจัดหรือหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้โครงการดำเนินไปสู่เป้าหมาย อย่างราบรื่นและเกิดผลดี

3. บริหารงานอย่างมีคุณภาพ การประเมินทำให้ผู้บริหารทราบข้อมูลต่าง ๆ ของการทำงานกับข้อมูลที่เป็นผลสำเร็จและความล้มเหลว ข้อมูลที่เป็นส่วนเสริมงานและส่วนผลักดันให้งานตกต่ำทำให้ผู้บริหารสามารถพิจารณาใคร่ครวญ ตัดสินใจสั่งการในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง เป็นประโยชน์ต่อการบริหารงาน

4. ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างประหยัด กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มุ่งหวังที่จะใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า มีผลงานที่ออกมาได้ผลมากกว่าทรัพยากรที่ลงทุนไป การประเมินช่วยให้ทราบว่าโครงการนั้น ใช้ทรัพยากรไปมากน้อยเท่าไร และผลงานที่ออกมามีปริมาณคุณค่ามากน้อยเพียงไร คุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่ และสมควรที่จะทำต่อไปหรือไม่

5. ทำให้ทราบผลการปฏิบัติงาน งานทุกชนิดเมื่อได้ทำไปแล้วผู้ปฏิบัติทุกคนย่อมต้องการที่จะทราบผลการทำงานนั้น ต้องการทราบความก้าวหน้าว่างานที่ได้ทำไปแล้วมีสิ่งใดที่เพิ่มขึ้นมาตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และเมื่อสิ้นสุดการทำงานแล้วผลลัพธ์ที่ออกมาเป็นอย่างไร มีผลดี สัมฤทธิ์ผล มีปริมาณมากพอกับสิ่งที่ป้อนเข้าไปหรือไม่ การประเมินจะช่วยให้ทราบถึงผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงใหม่ให้ดีกว่าเดิม

6. ก่อให้เกิดการพัฒนา การพัฒนาถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้แก่องค์กร บุคคล และสังคม โครงการเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ นั้นมุ่งที่จะให้เกิดการพัฒนาต่อองค์กรต่อบุคคลและสังคมทั้งนั้น การประเมินโครงการจะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์พิจารณาแนวทางการพัฒนาที่ดี และเมื่อทำโครงการแล้วมีสิ่งใดที่ต้องได้รับการพัฒนาที่ดีที่สุด ซึ่งก็ต้องอาศัยการประเมินที่มีคุณภาพ

7. ผลการรายงานน่าเชื่อถือ การรายงานการประเมินโครงการ เป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่งของผู้รับผิดชอบงานที่ต้องทำเพื่อให้ผู้รับผิดชอบหน่วยเหนือทราบ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนต่อไป รายงานที่น่าเชื่อถือ มีเหตุมีผล จึงจะสามารถชี้แจง จูงใจให้โครงการกระทำต่อไปได้รับการสนับสนุน การที่จะทำให้งานโครงการถูกต้องน่าเชื่อถือได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการประเมินเข้ามาช่วย เพื่อให้ได้ข้อมูลมาวิเคราะห์ตัดสินคุณค่าของงานที่กระทำลงไปว่าดีหรือไม่อย่างไร อันจะทำให้ผู้รับผิดชอบระดับสูงพิจารณาตัดสินใจสนับสนุนโครงการนั้นต่อไป

พิสนุ ฟองศรี (2550 : 36) ได้สรุปความสำคัญของโครงการไว้ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ ที่ต้องการจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผล
3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานในการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

รัตนะ บัวสนธิ์ (2540 : 18 - 19) ได้อธิบายบทบาทและประโยชน์ของการประเมินโครงการในด้านวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ไว้ 6 ประการคือ

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ได้แก่การประเมินว่าโครงการที่จัดทำขึ้นนั้นมีความจำเป็นมากน้อยหรือมีความสมเหตุสมผลหรือไม่มีความเป็นไปได้หรือคุ้มค่ากับเงินทุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพียงไร โครงการเป็นที่ต้องการสำหรับกลุ่มเป้าหมายหรือจะได้รับการสนับสนุน

แค่ไหน รวมทั้งขนาดและขอบเขตการนำโครงการไปใช้กว้างหรือแคบ เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะช่วยในการนำมาประมวลตัดสินใจสำหรับผู้บริหาร หรือแหล่งทุนที่จะตัดสินใจอนุมัติ การนำโครงการดังกล่าวไปดำเนินการใช้ต่อไป

2. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการโดยต่อเนื่องต่อไป หรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ ซึ่งได้แก่ การประเมินภายหลังจากโครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว (ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้) เป็นการประเมินเพื่อจะรู้ว่าโครงการดังกล่าวยังมีความจำเป็น ต้องจัดให้มีอยู่อีกต่อไปหรือไม่ ผลที่ได้จากการดำเนินโครงการได้รับผลตอบแทนคุ้มค่างบทุน ที่สูญเสียไปมากน้อยเพียงใด และโครงการที่ดำเนินการไปนั้นก่อให้เกิดผลข้างเคียง (Side Effects) ทั้งทางบวกและทางลบหรือไม่

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการซึ่งเป็นการประเมินเมื่อโครงการได้มีการนำไปดำเนินการใช้ระยะหนึ่งหรือเป็นการประเมินในช่วงการดำเนินโครงการทั้งนี้ โดยการทำประเมินเพื่อที่จะปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของโครงการ อันได้แก่

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อที่จะรู้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้นั้น เมื่อมีการดำเนินโครงการไปชั่วขณะหนึ่งมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ หรือได้รับการยอมรับสนับสนุนร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ มากน้อยเพียงใด

3.2 เนื้อหาของโครงการเป็นการพิจารณาว่าเนื้อหาสาระหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความครอบคลุมเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ลำดับขั้นขั้นตอนของกิจกรรมเป็นไปตามลำดับที่จะเอื้อกับวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงไร นอกจากนั้น ยังพิจารณาอีกว่าเนื้อหาสาระของโครงการดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภูมิหลังหรือพื้นเดิมของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการจากโครงการมากน้อยเพียงใด

3.3 วิธีการดำเนินโครงการโดยพิจารณาว่า โครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้น มีกลุ่มเป้าหมายร่วมโครงการเป็นจำนวนเท่าใดครบหรือไม่ครบตามที่กำหนดไว้ โครงการมีผู้ร่วมงานเพียงพอหรือไม่เท่าไรโครงการมีการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไรกลุ่มเป้าหมายผู้ร่วมโครงการได้รับการเสริมแรงหรือการสร้างแรงจูงใจอย่างไร

4. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการให้ความสนับสนุนโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การพิจารณาความสนับสนุนโครงการสาธารณชนการเมืองแหล่งเงินทุนรวมทั้งนักวิชาชีพอื่น ๆ โดยต้องการรู้ว่าแหล่งดังกล่าวนี้มีแหล่งใดบ้างให้การสนับสนุนโครงการอย่างแท้จริง เมื่อมีการดำเนินโครงการอยู่ในขณะนั้น

5. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขัดขวางต่อต้านโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการในข้อที่สี่ นอกจากเราจะต้องการรู้ถึงแหล่งที่ให้การสนับสนุนโครงการแล้วในการดำเนินโครงการใด ๆ ก็ตามบางครั้งโครงการดังกล่าวนั้นก็ได้รับการขัดขวางต่อต้านทำให้การดำเนินโครงการไม่อาจเป็นไปได้อย่างสะดวกและวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้อาจจะไม่ได้รับการตอบสนอง ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่าแหล่งใดบ้างที่ขัดขวางโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็นทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดำเนินโครงการให้มีความเป็นไปได้อย่างสะดวกต่อไป

6. เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการได้รับความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานอื่นที่นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ทำการประเมินแต่ว่ามีผลต่อโครงการได้แก่พื้นฐานด้านการศึกษาด้านจิตวิทยาด้านสังคมวิทยาและด้านเศรษฐกิจ

ณรงค์ นันทวรรณ (2547 : 398 - 399) กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการ คือ

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจก่อนจะเริ่มจัดทำโครงการโดยศึกษาความเป็นไปได้
2. เพื่อช่วยในการตัดสินใจว่าจะขยายดำเนินการต่อหรือรับรองยุติโครงการเป็นการประเมินผลพัทธ์รวม
3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงโครงการในจุดใดจุดหนึ่งซึ่งเป็นการประเมินแบบแผนรวมทั้งหมด
4. เพื่อเป็นประจักษ์พยานและเป็นเครื่องมือในการหาการสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการ
5. ในทางตรงกันข้ามก็อาจจะเป็นเครื่องมือช่วยให้ถูกโจมตีในเรื่องดังกล่าวได้
6. เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและความรู้พื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสังคม
7. เพื่อจัดข้อผิดพลาดทั้งหลายก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการทำให้การวางแผนและการปฏิบัติมีโอกาสสอดคล้องกันได้ง่าย

8. ในระหว่างการปฏิบัติงานถ้าเกิดข้อผิดพลาดไม่สอดคล้องกันระหว่างแผนกับการปฏิบัติยังสามารถปรับปรุงแผนหรือการปฏิบัติให้สอดคล้องกันได้โดยไม่ต้องเสียเวลาไปเริ่มใหม่

9. การประเมินผลหลังการเสร็จสิ้นโครงการจึงทราบความสำเร็จของการปฏิบัติงานผลกระทบของโครงการอื่นข้อบกพร่องของโครงการเพื่อที่จะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขโครงการในลักษณะเดียวกัน

10. เพื่อเป็นประโยชน์แก่การวางแผนในโครงการต่อเนื่อง

11. เหมาะสำหรับโครงการที่มีการลงทุนมากและโครงการที่มีความเสี่ยงสูงโครงการเหล่านี้ควรจะมีการวางแผนและปฏิบัติเพียงครั้งเดียวไม่ใช่รอประเมินผลครั้งสุดท้ายถ้าวางแผนไม่ตรงกับการปฏิบัติ

สมคิด พรหมจู้ (2552 : 37 - 38) กล่าวว่าประโยชน์ของการประเมินโครงการ คือ

1. ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนงาน และตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรและความเป็นไปได้ของกิจกรรม
2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน
3. ช่วยในการหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน
4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการต่อไปหรือไม่
5. ช่วยให้ข้อมูลถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามโครงการว่าคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่
6. เป็นแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติงานในโครงการเพราะจะทำให้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อยและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ความสำคัญและประโยชน์ในการประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์มีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการช่วยในการควบคุมคุณภาพของงาน ดูว่าการปฏิบัติงานตามโครงการนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใดช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการเป็นแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติงานผล ของการประเมินโครงการเป็นข้อมูลบ่งบอกถึงประสิทธิภาพการทำงาน ซึ่งสำคัญในการวางแผนหรือการกำหนดนโยบายของผู้บริหารต่อไป

ทฤษฎีการประเมินโครงการ

รูปแบบทฤษฎีการประเมินมีหลายประเภทสำหรับที่จะนำเสนอต่อไปนี้ผู้วิจัยได้ศึกษามานำเสนอทั้งหมด 7 รูปแบบ

1. รูปแบบทฤษฎีการประเมินโครงการ ของไทเลอร์

ฌ็องส์ นันทวธรณะ (2547 : 383) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของไทเลอร์ว่าเป็นการเปรียบเทียบผลงานที่คาดหวังกับผลงานที่เกิดขึ้นจริงและยังต้องเปรียบเทียบกันภายในระหว่างผลงานที่เกิดขึ้นจริงกับวัตถุประสงค์ของโครงการจึงกล่าวได้ว่ายุคของไทเลอร์เป็นการประเมินโครงการที่เน้นผลงานของโครงการมากกว่าข้อมูลนำเข้าของโครงการและการวัดเพื่อการประเมินจึงขอบเขตกว้างขวางมากกว่าที่จะยึดอยู่กับมาตรฐานแต่เพียงอย่างเดียว

สุวิมล ติรกานันท์ (2548 : 42 - 43) ได้กล่าวถึงแนวคิดของไทเลอร์ว่า ได้พัฒนาแบบจำลองนี้ขึ้นในปี ค.ศ. 1942 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการประเมินผลทางการศึกษาประเด็นที่ใช้ในการประเมินคือวัตถุประสงค์เป็นการตรวจสอบว่าผลการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่มุ่งเน้นที่การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่เป็นผลมาจากการเรียนการสอนในโรงเรียน

มีขั้นตอนโดยมีจุดอ่อนคือการมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทำให้การประเมินขาดสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในด้านอื่น ๆ

ในปี 1986 ไทเลอร์ได้นำเสนอกรอบแนวคิดของการประเมินโครงการใหม่ (New Tyler 1986) โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 6 ส่วนคือ

1. การประเมินวัตถุประสงค์ (Appraising Objectives)
2. การประเมินแผนการเรียนรู้ (Evaluating the Learning Plan)
3. การประเมินเพื่อแนะแนวในการพัฒนาโครงการ (Evaluation to Guide Program Development)
4. การประเมินเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Evaluation Program Implement)
5. การประเมินผลลัพธ์ของโครงการทางการศึกษา (Evaluating the Outcome of an Educational Program)
6. การติดตาม (Follow Up) และการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)

จากการศึกษาถึงแนวคิดการประเมินโครงการของไทเลอร์จึงสรุปได้ว่าเป็นรูปแบบการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลักมุ่งให้ความสนใจเปรียบเทียบผลที่ได้รับจากโครงการกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ซึ่งหมายถึง การเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้จริงหลังการจัดการเรียนสอนกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งได้กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอน

2. รูปแบบการประเมินของอัลคิน (Alkin)

สมคิด พรหมจักษ์ (2552 : 53 - 54) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของ มาร์วิน ซี อัลคิน (Marvin C Alkin) ได้เสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า CSE (Center for the study of Evaluation Approach) จุดเน้นของการประเมินตามแนวคิดของอัลคิน คือ การประเมินเพื่อการตัดสินใจ อัลคินได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของโครงการ

จากความหมายของการประเมินตามแนวคิดของอัลคินเน้นการประเมินจะประกอบด้วยการจัดหา และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจดังในการประเมิน จำเป็นจะต้องประเมินในเรื่องต่าง ๆ 5 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณาสภาพของระบบเพื่อเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับความคาดหวังที่จะเกิดขึ้น การประเมินระบบจะช่วยให้

เราสามารถกำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม สิ่งที่จะต้องศึกษา ได้แก่ ความต้องการของประชาชน ชุมชนและสังคมที่มีต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน สำหรับการประเมินระบบแต่ละส่วน จำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ กัน

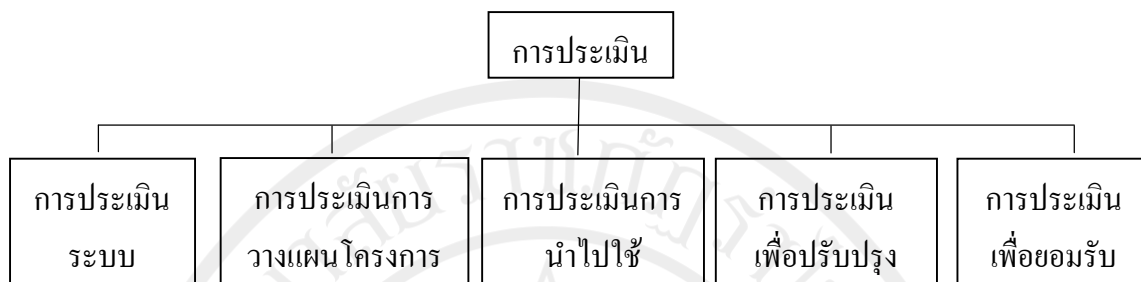
2. การประเมินการวางแผน โครงการ (Program Planning) เป็นการประเมินก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของโครงการ นักประเมินต้องหาข้อมูลที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมาย พร้อมการประเมินผลที่จะได้รับการใช้วิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยเพื่อให้สามารถเห็นข้อเปรียบเทียบในการหาทางเลือกที่เหมาะสม.โดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของปัญหา โดยทั่วไป จะใช้การประเมินจากเกณฑ์ภายนอก และจากเกณฑ์ภายใน

3. การประเมินการนำไปใช้เพื่อการดำเนิน โครงการ (Program Implementation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบดูว่าการดำเนินโครงการนั้นเป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้หรือคาดหวังไว้เพียงไร

4. การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูลที่น่ามาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และมีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อนเกิดขึ้นบ้างหรือไม่ ดังนั้น นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในทุก ๆ ด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่นเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

5. การประเมินเพื่อการยอมรับ โครงการ (Program Certification) ขั้นตอนนี้นักประเมินต้องหาข้อมูลข่าวสารรายงานต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อใช้ข้อมูลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของโครงการและศักยภาพในการสรุปอ้างอิงไปสู่สถานการณ์อื่น ๆ หรือนำไปใช้กับโครงการในสถานการณ์อื่น ๆ ได้กว้างขวางเพียงใดในขั้นนี้ข้อมูลที่ได้จากนักประเมินจะทำให้ผู้บริหารได้ตัดสินใจว่า ควรจะดำเนินกับโครงการในลักษณะใดอาจจะแยกปรับปรุงใหม่หรืออาจจะขยายโครงการต่อไปอีก เป็นต้น

จากรูปแบบการประเมินโครงการของอัลคินที่ได้กล่าวมา (สมคิด พรหมจู้, 2552 : 54) สรุปได้ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 รูปแบบการประเมินโครงการของอัลคิน

ที่มา : สมคิด พรหมจ้อย, 2552 : 54

จากการศึกษาถึงแนวคิดการประเมินโครงการของอัลคินจึงสรุปได้ว่า การประเมินเป็นกระบวนการของการคัดเลือกข้อมูลการจัดระบบสารสนเทศที่มีประโยชน์เพื่อนำเสนอต่อผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือเพื่อเลือกแนวทางในการหาโครงการ นับเป็นการประเมินที่มีระบบ คือ มีการประเมินการวางแผนโครงการเพื่อช่วยให้ได้วิธีการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ มีการประเมินดำเนินโครงการ เพื่อหาทางปรับปรุงจากการตรวจสอบและสุดท้ายคือการประเมินเพื่อรับรองโครงการเพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อ

3. รูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus)

สมคิด พรหมจ้อย (2552 : 55 - 56) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของ โพรวัส (Provus) ได้ให้ความหมาย ของการประเมินว่า เป็นการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติการกับมาตรฐาน หรือเป็นการค้นหาความไม่สอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับผลการปฏิบัติการของแผนงาน เขาอธิบายว่ามีความไม่สอดคล้องกัน 5 ชนิด ที่สามารถศึกษาได้จากการใช้แผนงาน คือ ความไม่สอดคล้องที่สัมพันธ์กับขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การออกแบบโครงการ คือ การกำหนดปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงาน กำหนด กระบวนการดำเนินงาน และกำหนดผลที่คาดหวังซึ่งจะได้รับจากการดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 การเตรียมพร้อมเป็นการนำปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงานเข้าสู่กระบวนการ

ขั้นที่ 3 กระบวนการที่ใช้เพื่อการดำเนินงาน

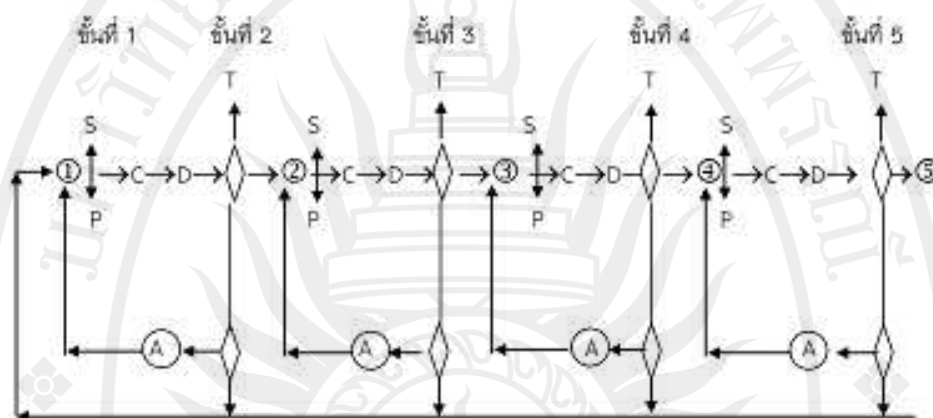
ขั้นที่ 4 ผลผลิต

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์เกี่ยวกับการลงทุน

ตามรูปแบบนี้ การประเมินต้องทำโดยผู้ประเมินคนหนึ่งที่ได้วางมาตรฐานตามความคาดหวังของโครงการเอาไว้ ต่อจากนั้นการประเมินทุกอย่างต้องดำเนินไปโดยการหาข้อมูลใหม่

และทำการตัดสินใจ โดยใช้มาตรฐานที่วางไว้เป็นเกณฑ์ เป็นรูปแบบที่ช่วยให้หาข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ในทุกขั้นตอนของการประเมินดังกล่าวข้างต้น และตลอดโครงการอย่างต่อเนื่อง

จากขั้นตอนการประเมินความไม่สอดคล้องของโปรแกรม ที่ได้กล่าวมา (สมคิด พรหมจรรย์, 2552 : 55) สรุปได้ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องของโปรแกรม

ที่มา : สมคิด พรหมจรรย์, 2552 : 55

S หมายถึง มาตรฐาน (Standard)

T หมายถึง ขกเลิก (Terminate)

P หมายถึง การดำเนินการ (Program performance)

A หมายถึง การเปลี่ยนแปลง

C หมายถึง เปรียบเทียบ (Compar) (Alteration) เกี่ยวกับ T หรือ S)

D หมายถึง ความไม่สอดคล้อง (Discrepancy Information)

การประเมินในแต่ละขั้นตอน ถ้าหากพบข้อบกพร่องแก้ไขปรับปรุงในขั้นตอนนั้น ๆ ด้วยวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving) ซึ่งประกอบด้วยคำถามตนเองเพื่อให้ได้คำตอบว่าทำไมจึงเกิดข้อบกพร่องนั้น ๆ มีอะไรเป็นสาเหตุ และมีวิธีการใดที่สามารถแก้ไขข้อบกพร่องที่มาจากสาเหตุนั้น

จากขั้นตอนการแก้ปัญหของโปรแกรม ที่ได้กล่าวมา (สมคิด พรหมจรรย์, 2552 : 56) สรุปได้ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการแก้ปัญหา (Problem Solving) ของโพรวัต

ที่มา : สมคิด พรหมจ้อย, 2552 : 56

เมื่อผู้ประเมินทำการประเมินถึงขั้นที่ 5 แล้ว ถ้าจะดำเนินงานหรือเริ่มวงจรใหม่ ก็ต้องทำการออกแบบใหม่ โดยปรับปรุงให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์การลงทุน ซึ่งต้องอยู่บนรากฐานของปัจจัยเบื้องต้นใหม่

4. รูปแบบการประเมินของสคริฟเวน (Shriven)

สมคิด พรหมจ้อย (2552 : 56 - 59) ได้กล่าวถึงแนวทางการประเมินโครงการของสคริฟเวน (Shriven) ได้ให้ความหมายของการประเมินคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติการตามระดับของเป้าหมายที่กำหนด นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหน้าที่การประเมินว่ามี 2 ระดับ คือ

1. ระดับวิธีการเน้นจุดมุ่งหมายของการประเมินเพื่อการตัดสินใจคุณค่า
2. ระดับการนำไปใช้นั้นเรื่องบทบาทของการประเมินเพื่อนำข้อมูลมาใช้

เหมาะสม

สคริฟเวน กล่าวว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินมี 2 ประการ คือ

1. การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้นเพราะการประเมินจะช่วยให้อาชีพในการดำเนินการประเมินนั้น ควรจะได้แยกหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ให้ชัดเจนรวมทั้งควรจะได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างนักประเมินกับผู้ดำเนินงานในโครงการด้วยวิธีการประเมิน ในการประเมินมีวิธีการที่สามารถนำมาใช้ได้ 2 วิธี คือ

2. การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

สคริฟเวน ได้เสนอแนะว่าในเรื่องการประเมินเพื่อการปรับปรุง หรือดูความก้าวหน้าของโครงการโดยทำการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ควรที่จะใช้นักวิจัยมืออาชีพในการดำเนินการประเมินนั้น ควรจะได้แยกหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ให้ชัดเจนรวมทั้งควรจะได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างนักประเมินกับผู้ดำเนินงานในโครงการด้วยวิธีการประเมิน ในการประเมินมีวิธีการที่สามารถนำมาใช้ได้ 2 วิธี คือ

1. การประเมินก่อนมีการปฏิบัติงาน หรือการประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation) คือ การประเมินคุณค่าของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื้อหาจุดมุ่งหมาย กระบวนการวิธีการ ให้ได้คะแนนและเจตคติของครู เป็นการประเมินก่อนที่จะได้มีการปฏิบัติงาน

2. การประเมินเมื่อมีการปฏิบัติงานแล้วหรือการประเมินคุณค่าการปฏิบัติงาน (Pay - off Evaluation) เป็นการตัดสินคุณค่าจากผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือกับนักเรียน เช่น การประเมินมีความแตกต่างระหว่างคะแนนการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน หรือคะแนนที่ได้จากกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

สคริฟเวน มีความคิดเห็นที่แตกต่างจากครอนบาค ในเรื่องของการใช้กลุ่มเปรียบเทียบ มาใช้ในการประเมิน ซึ่งสคริฟเวน เป็นบุคคลที่เห็นว่าการใช้กลุ่มเปรียบเทียบ มีข้อดีมากกว่า การไม่ใช้กลุ่มเปรียบเทียบ การใช้กลุ่มเปรียบเทียบจะเป็นการประหยัดกว่า ไม่ต้องทำการศึกษา ในระยะยาว และใช้กลุ่มตัวอย่างมากไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมาก นอกจากนี้แล้วสคริฟเวน ยังเชื่อว่าการศึกษากลุ่มย่อย (Micro - studies) ด้วยวิธีการเปรียบเทียบจะเป็นประโยชน์มากกว่า การศึกษาประชากรทั้งหมด (Cross Studies) เพราะทำได้ง่ายและบ่อยครั้งกว่า

สคริฟเวน เป็นนักประเมินที่ให้ความสำคัญของการประเมินค่าใช้จ่ายกับผลที่ได้ เขาเชื่อว่า การประเมินจะขาดความสมบูรณ์ ถ้านักประเมินไม่ได้พิจารณาในด้านคุณค่าที่ได้รับ โดยการเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของโครงการ สิ่งที่ต้องพิจารณามี 3 ประการ คือ

1. ความเป็นประโยชน์ นักประเมินควรจะต้องพิจารณาว่าสิ่งที่ได้ลงทุนไปนั้น มีประโยชน์มากน้อยเพียงใด คำนวณกับค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ไปหรือไม่
2. ขวัญหรือกำลังใจ หรือคุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากในการดำเนินงาน โครงการ ควรพิจารณาด้วยว่า ผลของโครงการจะทำให้ขวัญหรือกำลังใจ หรือคุณธรรมของผู้ร่วมโครงการ เป็นอย่างไร

3. ค่าใช้จ่าย เป็นเรื่องที่สำคัญมากแต่นักประเมินไม่ค่อยให้ความสนใจ เนื่องจาก มีความยุ่งยากในการประเมิน

การประเมินไม่ผูกพันกับจุดมุ่งหมาย (Goal - free Evaluation)

การประเมินโดยทั่วไปนักประเมินจะยึดจุดหมายของโครงการเป็นหลัก ดูความสอดคล้อง ผลการปฏิบัติงานกับจุดมุ่งหมายของโครงการ แต่สคริฟเวนมีความเห็นว่า นักประเมินไม่ควรจะให้ความสนใจเฉพาะจุดมุ่งหมายของโครงการที่ตั้งไว้เพียงอย่างเดียว แต่ควรจะให้ความสนใจกับผลที่เกิดขึ้นจากโครงการ ซึ่งนอกเหนือจากจุดมุ่งหมายของโครงการ ไม่ว่าผลอันนี้จะสอดคล้องกับ จุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ หรือผลบางอย่างอาจมีความสำคัญมากก็ได้

ตัวอย่างการนำแนวคิดของสคริปต์เว่น มาประยุกต์ใช้ในการประเมินผลการเรียนการสอน อาจดำเนินการได้ดังนี้

1. ศึกษาจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเรียนการสอน
2. พิจารณาความสำคัญของจุดมุ่งหมายที่จะประเมิน
3. กำหนดเกณฑ์ในการประเมินจุดมุ่งหมายแต่ละข้อ
4. สร้างแบบทดสอบให้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการจะประเมิน
5. ตรวจสอบจุดมุ่งหมาย เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน
6. ปรับปรุงแผนทดสอบที่จะใช้เก็บข้อมูล เพื่อให้มีความเที่ยงสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมาย เนื้อหาของการเรียนการสอน และเนื้อหาของแบบทดสอบ
7. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมด้วยวิธีการสุ่ม และทำการทดสอบ นักเรียนกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม
8. นำผลการทดสอบระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมมาเปรียบเทียบกัน และพยายามศึกษาข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไข และนำกลับไปใช้ในครั้งต่อไป ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นการประเมินความก้าวหน้าของกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับการประเมินผลรวมสรุบนั้น อาจให้นักประเมินภายนอกเป็นผู้ประเมิน โดยพิจารณาว่าจุดประสงค์ที่ตั้งไว้นั้น ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

5. รูปแบบการประเมินของสเตค (Stake)

สมคิด พรหมชัย (2552 : 59 - 62) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของโรเบิร์ต อี สเตค (Robert E. Stake) ได้เสนอโครงสร้างของรูปแบบการประเมินเคาน์เทนซ์ (Countenance Model) ซึ่งตามโครงสร้างของรูปแบบนี้ ได้จำแนกข้อมูลการประเมินออกเป็น 2 ส่วนคือ เมตริกซ์บรรยาย (Description Matric) และเมตริกซ์การตัดสินคุณค่า (Jubgement Matric) และได้เสนอว่า ก่อนบรรยาย หรือตัดสินคุณค่าของโครงการใด ๆ นักประเมินควรทำการวิเคราะห์หลักการและเหตุผลของโครงการนั้น ๆ ด้วย การประเมินโครงการตามแนวคิดของสเตค ผู้ประเมินจะต้องรวบรวมข้อมูลที่แท้จริงให้ได้ เนื่องจากแหล่งข้อมูลมีมากมาย และวิธีการเก็บข้อมูลมีหลายวิธี ข้อมูลที่ต้องการคือ ข้อมูลที่นำมาใช้เพื่อการอธิบาย และการตัดสินใจตามรูปแบบการประเมินนี้ได้จำแนกสิ่งที่จะต้องพิจารณาในการประเมินออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. สิ่งนำ หรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) หมายถึง สภาพเงื่อนไขหรือปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ
2. กระบวนการหรือการปฏิบัติ (Transaction) หมายถึง กิจกรรมดำเนินตามกิจกรรมที่ปฏิบัติ พฤติกรรมระหว่างบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับอาจารย์ นักเรียนกับนักเรียน เป็นต้น

3. ผลลัพธ์หรือผลการดำเนินงาน (Outcome) หมายถึง ผลผลิตที่ได้จากโครงการ ในการเก็บข้อมูล ผู้ประเมินต้องบันทึกข้อมูลทั้งสามชนิดนี้ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

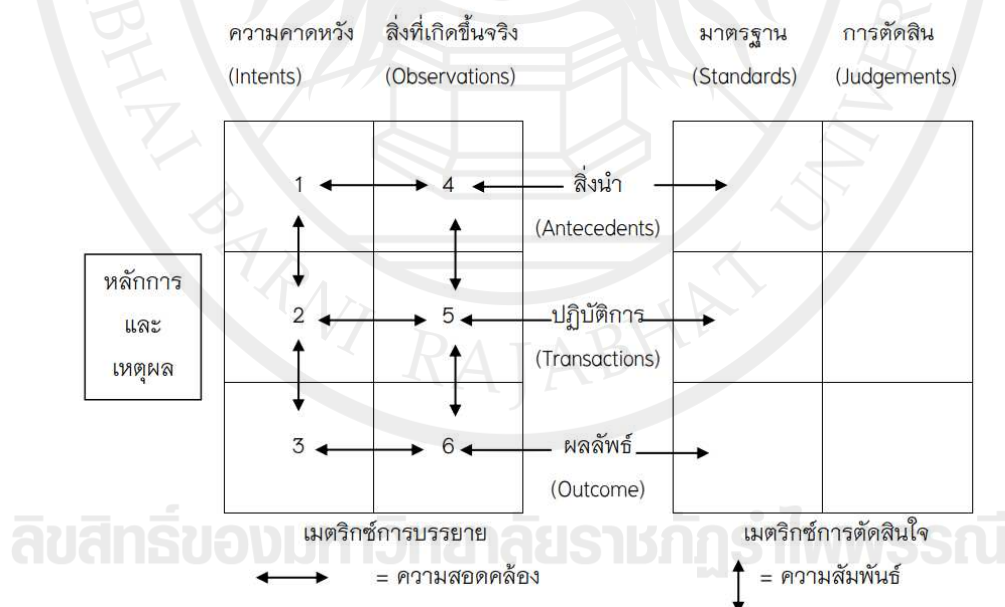
3.1 ความคาดหวังหรือแผนงาน (Intents) หมายถึง สิ่งที่คาดหวังจำแนกเป็นความคาดหวังเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นการปฏิบัติ และผลการดำเนินงานโครงการ

3.2 สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Observations) หมายถึง สภาพที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจำแนกเป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลการดำเนินงาน

3.3 มาตรฐาน (Standards) หมายถึง แนวทางการดำเนินงานคุณลักษณะที่ควรจะมี ควรจะทำ หรือควรจะได้รับเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลการดำเนินงาน

3.4 การตัดสินใจ (Judgment) หมายถึง ผลการพิจารณาการตัดสินใจเป็นการพิจารณาสรุปเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นการปฏิบัติและผลการดำเนินงาน ในการประเมิน ผู้ประเมินต้องพิจารณาข้อมูลเพื่อการบรรยายก่อน คือ ต้องมีการศึกษาความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลลัพธ์ เมื่อได้ผลอย่างไรแล้วจึงเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ และมาตรฐานที่คาดว่าจะให้เกิดขึ้นแล้วตัดสินใจ

จากรูปแบบการประเมินของสเตค ที่ได้กล่าวมาข้างต้น (สมคิด พรหมจู้, 2552 : 61) ได้เสนอภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 โครงสร้างรูปแบบการประเมินของสเตค

ที่มา : สมคิด พรหมจู้, 2552 : 61

สแตคเสนอวิธีการประเมินในรูปของเมตริก (Metric) สองประการ คือ เมตริกบรรยาย และเมตริกตัดสินคุณค่า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ในเมตริกการบรรยาย แบ่งออกเป็น 6 ช่อง คือ

ช่องที่ 1 หมายถึง ภาวะการณ์ที่คาดหวังว่าต้องมีอยู่ก่อนที่การดำเนินงานโครงการเกิดขึ้น โดยถือว่าเป็นภาวะการณ์ที่เอื้ออำนวยให้เกิดผลดังที่คาดหวังไว้

ช่องที่ 2 หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานตามความคาดหวังว่าจะเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ คือ ก่อให้เกิดผลตามที่ได้มุ่งหมายไว้

ช่องที่ 3 หมายถึง ผลผลิตที่คาดหวังว่าจะได้รับหลังจากการดำเนินงาน

ช่องที่ 4 หมายถึง ปัจจัยที่มีอยู่จริงก่อนเริ่มโครงการ

ช่องที่ 5 หมายถึง กระบวนการดำเนินงานตามที่สังเกตได้จริงจากโครงการ

ช่องที่ 6 หมายถึง ผลผลิตที่ได้จริง ๆ หลังจากโครงการจบลงแล้ว

ตั้งแต่ช่องที่ 1 ถึง 6 ผู้ประเมินต้องพิจารณาข้อมูลใน 2 แนวคือในแนวตั้ง ได้แก่

ช่อง 1 - 2 - 3 และ 4 - 5 - 6 ควรมีความสัมพันธ์กันเพื่อดูว่าปัจจัยเบื้องต้นเอื้ออำนวยต่อกระบวนการหรือไม่ และในแนวนอน ได้แก่ 1 - 4 , 2 - 5 และ 3 - 6 ต้องมีความสอดคล้องกัน ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบว่าข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติจริง ๆ ในแต่ละส่วนตามแนวตั้งนั้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่คาดหวังไว้หรือไม่ประการใด และต้องมีการปรับปรุงในส่วนใดบ้าง

เมื่อพิจารณาทั้งในแนวตั้งและในแนวนอนแล้ว พบว่า มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน แสดงว่า โครงการนั้นเป็นโครงการที่บรรลุผลตามที่คาดหวังเอาไว้

2. ในเมตริกการตัดสินใจ จำเป็นต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานเพื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้จากเมตริกการอธิบาย เกณฑ์มาตรฐานนี้อาจมีอยู่ก่อนแล้ว หรือตั้งขึ้นใหม่โดยคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบโครงการก็ได้ สำหรับที่มาของการตัดสินใจควรให้ผู้ประเมินมีบทบาทด้วย คือ ต้องสรุปออกมาให้ได้ว่า โครงการการศึกษามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด หรือต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่จุดใดหรือมีปัจจัยอะไรเป็นตัวเกื้อหนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อโครงการ แนวคิดของสแตคแตกต่างไปจากแนวคิดของคนอื่น ๆ ตรงที่พบว่า ผลผลิตยังไม่ดีไม่ได้หมายความว่า การวางแผนไม่ดี หรือหลักสูตรไม่ดี แต่อาจบกพร่องที่องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การจัดสภาพแวดล้อม ผู้สอน ผู้บริหาร ผู้เรียน หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็ได้

6. รูปแบบการประเมินของเคริกแพทริก (Kirkpatrick)

สมคิด พรหมจ้อย (2552 : 66 - 71) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของโดนัลด์ แอล เคริกแพทริก (Donald L. Kirkpatrick) แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา อดีตเคยเป็นประธาน ASTD (The American Society for Training and Development) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ

การฝึกอบรมและการประเมินผลการฝึกอบรมว่า “การฝึกอบรมนั้นเป็นการช่วยเหลือบุคลากรให้สมาชิกปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการฝึกอบรมใด ๆ ควรจะจดให้มีการประเมินผลการฝึกอบรม ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้รู้ว่า การจัดโปรแกรมการฝึกอบรมมีประสิทธิผลเพียงใด

การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมปกติที่เกิดขึ้นในทุกองค์กร เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน โดยมุ่งหวังให้ผู้ผ่านการอบรมได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เกริกแพทริก เห็นว่าการประเมินผลการฝึกอบรมจะทำให้ได้ความรู้อย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การฝึกอบรมนั้นได้ให้อะไร หรือเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานในลักษณะใดบ้าง
 2. ควรยุติโครงการชั่วคราวก่อน หรือควรดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ
 3. ควรปรับปรุงหรือพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมในส่วนใดบ้างอย่างไร
- แนวทางการประเมิน

ในการประเมินผล โครงการฝึกอบรม เกริกแพทริก เสนอว่า ควรดำเนินการประเมินใน 4 ลักษณะ คือ

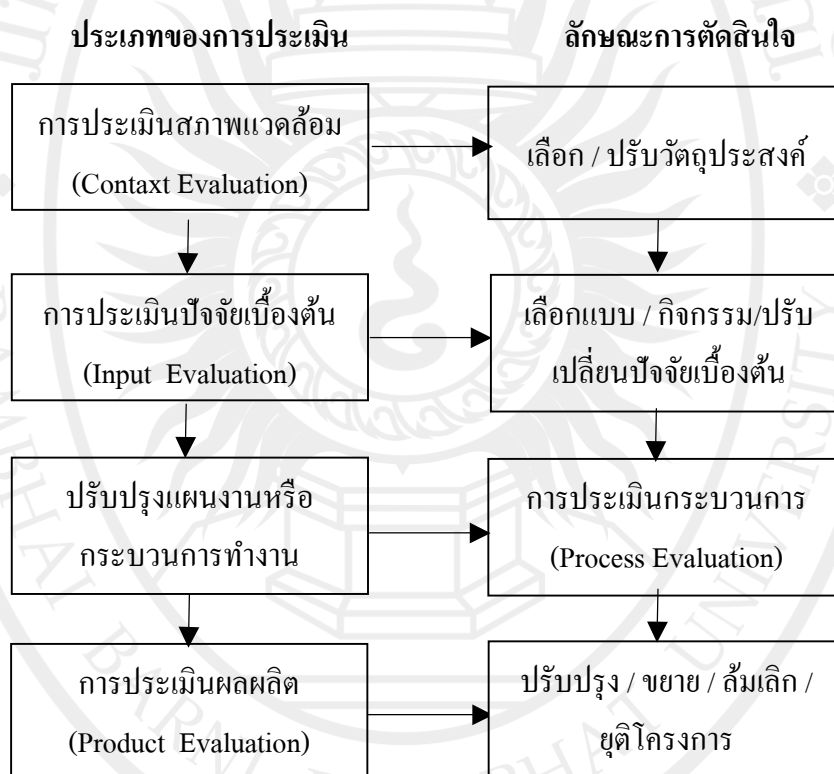
1. ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) เป็นการตรวจสอบความรู้สึกหรือความพอใจของผู้เข้ารับการอบรม
2. ประเมินผลการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็นการตรวจสอบผลการเรียนรู้ โดยควรตรวจสอบให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติ (Attitude)
3. ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการอบรม (Behavior Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผู้ผ่านการอบรมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นไปตามความคาดหวังของโครงการหรือไม่
4. ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงาน (Results Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผลจากการอบรมได้เกิดผลดีต่อองค์กร หรือเกิดผลกระทบต่อองค์กรในลักษณะใดบ้าง คุณภาพขององค์กรดีขึ้น หรือมีคุณภาพขึ้นหรือไม่

7. รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟมบีม (Stufflebeam)

สมคิด พรหมขู้ (2552 : 63 - 66) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินโครงการของแดเนียล แอล สตัฟเฟลบีม และคณะ (Daneil L. Stufflebeam) ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินเรียกว่า ชิปปโมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องโดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

วัตถุประสงค์การประเมินคือ การให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ คำว่า CIPP เป็นคำย่อมาจากคำว่า Context, Input, Process และ Product ได้ให้ความหมายว่าการประเมินเป็นกระบวนการของการบรรยาย การเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ เลือกทางเลือกที่เหมาะสม ซึ่งการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศที่สำคัญ มุ่งประเด็น 4 ด้าน คือ การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

จากประเภทการประเมินและลักษณะของการตัดสินใจ ตามกรอบความคิดของรูปแบบการประเมินซิป (สมคิด พรหมจ้อย, 2552 : 64) สรุปได้ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจในแบบจำลองซิป
ที่มา : สมคิด พรหมจ้อย, 2552 : 64

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
แนวทางการประเมินในด้านต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามต่าง ๆ เช่น

- 1.1 เป็นโครงการที่สนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่
 - 1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน เหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายขององค์กร หรือนโยบายเหนือหรือไม่
 - 1.3 เป็นโครงการที่เป็นไปได้ในแง่ของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ หรือไม่
 2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่า เหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้จะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น
 - 2.1 ปัจจัยที่กำหนดไว้ในโครงการ มีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่
 - 2.2 กิจกรรม / แบบ / ทางเลือกที่ได้เลือกสรรแล้วที่กำหนดไว้ในโครงการ มีความเป็นไปได้แล้วเหมาะสมเพียงใด
 3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินระหว่าง การดำเนินงาน โครงการ เพื่อหาข้อมูลและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้นด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น
 - 3.1 การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือไม่ได้ เพราะเหตุใด
 - 3.2 เกิดปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง
 - 3.3 มีการแก้ไขปัญหายังไร
 4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation P) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการรายงานผลที่ได้จากการประเมินสภาพแวดล้อมปัจจัยเบื้องต้น และกระบวนการร่วมด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ ๆ เช่น
 - 4.1 เกิดผล / ได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่
 - 4.2 คุณภาพของผลลัพธ์เป็นอย่างไร
 - 4.3 เกิดผลกระทบอื่นใดบ้างหรือไม่
- รูปแบบการประเมิน CIPPIEST**

รัตนะ บัวสนธิ์ (2556 : 23) กล่าวถึง รูปแบบการประเมิน CIPIEST คือ ส่วนปรับขยายของรูปแบบการประเมิน CIPP โดยปรับขยายการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ออกเป็น การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) การประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation)

การประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) และการประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ (Transportability Evaluation) ของสิ่งที่ได้รับการประเมิน ซึ่งมักได้แก่ โครงการแผนงานหรือสิ่งแทรกแซงต่าง ๆ โดยที่ส่วนขยายของมิติการประเมินที่เพิ่มขึ้นนี้มีความหมายครอบคลุม รวมถึงการประเมินผลผลิตเดิมและการประเมินผลลัพธ์นั่นเอง ทั้งนี้ความหมายของมิติการประเมินที่เพิ่มขึ้น พิจารณาได้จากการตั้งคำถามการประเมิน (Evaluation Questions) แต่ละมิติดังนี้

1. การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) เป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่าสิ่งที่ผู้รับผลประโยชน์ (จากโครงการหรือสิ่งแทรกแซง) ได้รับเกินไปกว่าเป้าหมายความต้องการที่จะได้รับตอบสนองตามความต้องการจำเป็นนั้นคืออะไรบ้าง คำถามนี้ชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าสิ่งที่ได้รับเกินไปกว่าที่กำหนดไว้นั้นจะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบก็ล้วนแต่เป็นผลกระทบทั้งสิ้น

2. การประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation) เป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่าโครงการหรือสิ่งแทรกแซงบรรลุตอบสนองความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์ได้อย่างครอบคลุมหรือไม่

3. การประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) เป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่าแนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นระบบหรือเป็นทางการเกี่ยวกับการนำโครงการไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืนคืออะไร คำถามดังกล่าวมุ่งพิจารณาประเมินความคงอยู่หรือความต่อเนื่องในการทำโครงการที่ประสบผลสำเร็จไปใช้รวมถึงวิธีการในการรักษาไว้ซึ่งความสำเร็จของโครงการดังกล่าว

4. การประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ (Transportability Evaluation) เป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่า มีการนำโครงการหรือสิ่งแทรกแซงที่ประสบความสำเร็จไปประยุกต์หรือปรับปรุงใช้ในที่อื่น ๆ หรือไม่

จะเห็นว่า มิติการประเมินที่เพิ่มขึ้นทั้ง 4 ด้าน จากการขยายการประเมินผลผลิตตามรูปแบบการประเมิน CIPP เดิมนี้ แท้ที่จริงก็คือ การประเมินในส่วนที่สตฟเฟิลบิม เรียกว่า “ผลลัพธ์” (Outcomes) ของโครงการนั่นเอง เพียงแต่เป็นการจำแนกและตั้งคำถามการประเมินให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นวิธีการนำรูปแบบการประเมิน CIPIEST ไปใช้จึงยังคงมีลักษณะเช่นเดียวกับการใช้รูปแบบการประเมิน CIPP ที่กล่าวผ่านมาไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าของรูปแบบการประเมินทั้งที่เป็นการประเมินเป็นระยะ ๆ และการประเมินสรุปรวม

สรุปวิธีการประเมินโครงการมีหลากหลายวิธีการ แต่วิธีการที่น่าสนใจและทำให้การประเมินโครงการมีความครอบคลุมในองค์ประกอบทุก ๆ ด้านทั้งระบบหรือในลักษณะขององค์รวมตั้งแต่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตคือ การประเมินโครงการแบบ CIPPIEST ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการประเมินแบบ CIPPIEST กับโครงการ

ยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ด้านการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนในระดับ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2562 เพื่อศึกษาผลการประเมิน โครงการอันจะเกิดผลดี ต่อการดำเนินการครั้งต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

ฟอร์เตส (Fortes. 2001 : 883 - A) ได้ศึกษาถึงกลยุทธ์การอ่านเพื่อความเข้าใจของผู้่าน ชาวลาตินที่เรียนสองภาษาในระดับเกรด 5 เป้าหมายการศึกษาครั้งนี้ก็เพื่อสำรวจและเปรียบเทียบ ยุทธวิธีการอ่านที่ถูกต้อง โดยนักเรียนที่เรียนภาษาและที่เรียนด้วยเนื้อหาทั้งสามประเภท เครื่องมือ ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การคิดแบบมีเสียงและการจดจำข้อความ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้อ่านที่ประสบความสำเร็จในการอ่านภาษาที่สองโดยใช้ยุทธวิธี การเรียนภาษาที่สอง เช่น การแปลและจดจำสิ่งที่เป็นประเภทเดียวกัน และทักษะที่เข้มแข็ง ในภาษาแรกมีอิทธิพลต่อความเข้าใจในการเรียนภาษาที่สอง

บูชาร์ด (Bouchard. 2002 : 541 - A) ได้ศึกษาความรู้เรื่องคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3 จากความผิดพลาดในการอ่านกับการสะกดคำแต่การปฏิบัติการอ่านและสะกดคำของนักเรียน ก็มักจะยังแสดงให้เห็นความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในความถูกต้องและความผิดพลาดของคำ การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาการสะกดคำตามความรู้เรื่อง คำเชิงพัฒนาใน 4 ด้าน ผลการวิเคราะห์พบว่า การปฏิบัติงานการอ่านของนักเรียนดีกว่าการปฏิบัติงานการสะกดคำอย่างมีนัยสำคัญและพบว่า มีผลของรายงานอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับความรู้เรื่องคำของนักเรียน ความผิดพลาดด้านการอ่าน และการเขียนของนักเรียนต่อไป พบว่า ความผิดพลาดเกี่ยวข้องกับลักษณะทางอักขรวิธีที่เหมือนกัน ในทุกงานในที่สุด จากการศึกษาการให้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการสะกดคำและความรู้เรื่องคำ ของทักษะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของครู พบว่า การให้คะแนนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับ การปฏิบัติจริงของนักเรียนในผลสัมฤทธิ์ทางการสะกดคำและความรู้เรื่องคำแต่ก็ยังไม่เพียงพอ สำหรับการตัดสินใจในการสอน

งานวิจัยในประเทศ

มัลลิกา คงพันธ์ (2548 : 148 - 151) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประเมิน โครงการรณรงค์ ส่งเสริม การอ่านในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการประเมินปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบ 2) ผลการประเมินประเมินด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่าง ดำเนินโครงการ อยู่ในระดับมาก 3) ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการ มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก

กรรณิการ์ ตีสันเทียะ (2548 : 74 - 75) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิจัยเปรียบเทียบทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์วิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบเน้นกระบวนการปฏิบัติกับวิธีสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์วิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ใช้วิธีสอนแบบเน้นกระบวนการปฏิบัติสูงกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ใช้วิธีสอนตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ 2) ทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์วิชาภาษาไทยของนักเรียนที่ใช้วิธีสอนแบบเน้นกระบวนการปฏิบัติ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ 3) ทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์วิชาภาษาไทยของนักเรียนที่ใช้วิธีสอนตามคู่มือครู หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ 4) ทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์วิชาภาษาไทยของนักเรียนที่ใช้วิธีสอนแบบเน้นกระบวนการปฏิบัติ หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ 5) ทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์วิชาภาษาไทยของนักเรียนที่ใช้วิธีสอนตามคู่มือครู หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ทองสุข วงศ์ทิพย์ (2549 : 85) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างกิจกรรมเสริมทักษะการเขียนสะกดคำภาษาไทย ตามมาตราตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเสริมทักษะการเขียนสะกดคำภาษาไทย ตามมาตราตัวสะกดจากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเสริมทักษะการเขียนสะกดคำภาษาไทยตามมาตราตัวสะกด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทั้ง 3 ชุดมีประสิทธิภาพ 91.41, 94.32 และ 94.55 ตามลำดับ 2) ระดับความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบรรยากาศการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้ชุดกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบรรยากาศการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้ชุดกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนและด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคะแนนความพึงพอใจรวมเท่ากับ 4.59

ปรีชญา วันแวน (2551 : 96) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างชุดกิจกรรมเสริมทักษะการเขียนสะกดคำภาษาไทยตามมาตราตัวสะกด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความสำคัญแบบคิดวิเคราะห์จากบทความ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถช่วยฝึกทักษะการอ่านจับใจความสำคัญแบบคิดวิเคราะห์จากบทความได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กัลยา มะลิวัน (2552 : 63) การใช้ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนภาษาไทย ของนักเรียนจีนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมสาธิตหัวหัว สังกัดมหาวิทยาลัยยูนนาน

นอร์มอล ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทยของนักเรียนมีประสิทธิภาพ 80.02/78.64 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 75/75 2) ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านและการเขียนภาษาไทยของนักเรียนหลังเรียนชุดกิจกรรมสูงกว่าก่อนเรียน 3) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการใช้ชุดกิจกรรมด้านรูปแบบเนื้อหาการประเมินและการจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากคิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81

เอกศิลป์ สิงห์เสนา (2552 : 53) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเมืองเลย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นสามารถพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนผ่านเกณฑ์ การประเมินทุกชุดกิจกรรม และกิจกรรมที่พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ได้สูงสุด คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องหงส์ทองสลัดขน (ร้อยละ 91.16) รองลงมาได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 8 เรื่องพ่อกับลูก (ร้อยละ 90.51) และ กิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ได้ต่ำสุด คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 เรื่องประเพณีปล่อยปลา (ร้อยละ 80.20) 2) ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อจำแนกตามองค์ประกอบในด้านการจำแนกแยกแยะด้านการเปรียบเทียบด้านการสรุปและการตัดสินใจ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกองค์ประกอบ

คณะครูศาสตร์ (2562 : 95 - 102) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมิน โครงการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ด้านการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนในระดับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2562 มีผลการดำเนินโครงการโดยสรุป 8 ประเด็น พบว่า 1) ด้านบริบทโครงการมีวัตถุประสงค์ที่ดี 2) ด้านปัจจัยนำเข้า ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกกลุ่มมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน 3) ด้านกระบวนการในภาพรวมมีคุณภาพดี 4) ด้านผลผลิตของโครงการเป็นไปตามเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ 5) ด้านผลกระทบ ทุกกลุ่มกล่าวถึงผลกระทบทางด้านบวก ถึงประสบการณ์ที่ผู้เข้าร่วมโครงการจะได้รับมากขึ้น ส่วนทางด้านลบมีบ้างเล็กน้อย 6) ด้านประสิทธิผล โครงการมีประสิทธิภาพที่ดี ในมุมของการบรรลุวัตถุประสงค์ในทุกประเด็นที่ต้องการ 7) ด้านความยั่งยืนในภาพรวม เกิดจากความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ฝังในตัวบุคคล 8) ด้านการถ่ายทอดส่งต่อในภาพรวม การดำเนินโครงการ มีการถ่ายทอดส่งต่อวงวิชาชีพทั้งในด้านของผู้ดำเนินโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการ

การประเมินโครงการระดับการอ่าน การเขียนและคิดวิเคราะห์ของนักเรียนในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ซึ่งในการทำงานที่จะให้ ประสบความสำเร็จ นอกจากมีเป้าหมายและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ อย่างเคร่งครัดแล้ว กิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญและขาดไม่ได้คือ การประเมินซึ่งจะทำให้ทราบ ผลการดำเนินงานว่า บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ควรจะปรับปรุงขั้นตอนของกิจกรรม ในขั้นตอนใด หรือควรยุติล้มเลิกโครงการก่อนที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อหน่วยงาน องค์กร และประเทศชาติ นอกจากนั้น ในปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร โลกไร้พรมแดนการเปิดเผยข้อมูล การทำงานต่อ สาธารณชนเป็นสิ่งที่จำเป็น การประเมินจะช่วยทำให้ทราบจุดอ่อน จุดแข็ง จุดที่ควร พัฒนา จึงทำให้หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ สามารถปรับปรุง พัฒนางานของตนเองให้ก้าวหน้าทันสมัย และทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาอย่างรวดเร็วได้รูปแบบการประเมินโครงการรูปแบบ ซิปป์ ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam's CIPP Model) เป็นอีกหนึ่งรูปแบบ การประเมินที่มุ่งให้ได้ข้อมูล เพื่อการตัดสินใจโดยทาการประเมินครอบคลุม 4 ด้าน คือ 1) การประเมินสภาวะแวดล้อม 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า 3) การประเมินกระบวนการ 4) การประเมินผลผลิต ซึ่งโมเดล การประเมิน CIPP ที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลาย ได้มีการปรับปรุงมิติของการประเมินผลผลิตให้ มีความชัดเจน ทันสมัย และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเสนอให้มีการ ประเมินผลที่ครอบคลุมถึงผลกระทบ ประสิทธิภาพ ความยั่งยืน และถ่ายทอดความสำเร็จของ การดำเนินงาน โมเดลจึงถูกปรับเปลี่ยนชื่อเป็น CIPPIEST ซึ่งจัดเป็นกระบวนการประเมินเชิงระบบ ที่เน้นการเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ให้ผู้บริหารใช้ตัดสินใจรูปแบบการประเมินโครงการแบบ CIPPIEST มีจุดเด่นหลายประการมีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับการประเมินโครงการ รูปแบบ CIPPIEST เป็นรูปแบบการประเมินองค์ประกอบทุก ๆ ด้าน ทั้งระบบหรือในลักษณะของ องค์กรรวมถึงแต่ด้านบริบทด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตจึงได้เลือกใช้การประเมิน แบบ CIPPIEST มาใช้กับโครงการนี้ซึ่งมีความเหมาะสมกว่ารูปแบบอื่นไม่เน้นวิเคราะห์จุดใดจุดหนึ่ง แต่เป็นรูปแบบ การประเมินที่จะทำให้ทราบถึงวิธีการแนวทางและผลที่เกิดขึ้นจากโครงการเพื่อนำไป ปรับปรุงประยุกต์ใช้ต่อไป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี